Collationné Complet
P.K.

#1115

BMSTC p157 [illegible]
Adams C 946
[illegible] 109 20 x 15
[illegible] #120 [illegible] 20.1 x 14.6

M.r A. G-du Plessis.

GALLORVM
INSVBRVM
ANTIQVAE
SEDES

MEDIOLANI
VII IDIB.
APRIL.

MDXXXXI

GAVDENTII MERVLAE
Carmen Ad Lectorem.

Si Formidatas Romanis arcibus olim.
Inſubrum gentes; oppida; caſtra; duces;
Paſcua; veliuólosq; Lacus; Fontésq; perennes;
Caſtella aereis montibus Impoſita.
Gramineas Valleis; ſi errantia montibus armenta;
Eruta marmoribus ſi monumenta virôm.
Tramite vis lector facili percurrere: Carta;
Hæc monſtrabit iter Quantulacunq; tibi.

Ioannes Antonius Caſtillioneus Mediolanenſis.
Typographus Candido Lectori. S. D.

SCiebam Humaniſsime Lector Bonauenturam Caſtilſlioneum in Templo Scalæ Mediolani Canonicum; omnem Insubrum Regionem tot Sæculis ab omnibus ferè Hiſtoricis cum Grȩcis tum maximè Latinis Silentio fermè præteritam veluti è Tenebris nunc ereptam; in Lucem reuocaſſe: Alpes et colles ad Inſubriam Spectantes primum mox totam planitiem quȩ inter Ticinum et Abduam alpeſq; ad padum vſq; cõtinetur, vrbem demum ipsam antiquam olim Symetriam referentem treis in libros digeſsiſſe, Adiecta Inſuper Tabella quam mappam vocant, in qua omnia hæc continentur. Gratulabar igitur tam citeriori Galliȩ omni, quàm vrbi noſtræ Inſubrum originem quorum Authoritas inter Gallos fuit maxima, et eorum priſcas ſedes à Viro docto et diligentiſsimo Ciue noſtro nouiſsimè redemptas. Verùm, poſteaquam virum Ipſum totum ſacris literarũ ſtudijs addictum perſpexi, Laboréſq; hosce ſuos et Vigilias pro nugamentis habêre, neq; Amicorum precibus poſſe adduci vt in Lucem ederentur; non poſſeq; non pænitere

quod in deſcribendis huiusmodi Gerris Syracuſanis (vt eius verbis utar) vaniſsime tempus contriuiſſe: ad artes ſum cõuerſus; ne opus ipſũ omnino in ſinu (quod aiũt) Authoris periret: et dum eius ædes; Quæ Doctis et Bonis omnibus veluti quoddam Hospitium patent, frequentius adeo, Iuréq; cognationis familiæ caſtillioneæ Intima quéq; in penetralibus per luſtro: primus Chorographiæ ſuæ Libellus (nec ſatis vt vereor abſolutus) in manus Incidit. Cuius copiam illico per notarium deſcribendam Curaui: Cum verò diu hæſitaſſem an ne ei Iniuria Inferretur in edendis ijs; quæ ille contemnit, et Quæ à viri tanti grauitate aliena videri poſſint: Vicit tandem priuatam amicitiam Publica Vtilitas; Sperans audaciam hanc noſtram Legentium vtilitate compenſari poſſe; Suadentibus igitur Doctis viris; méq; ad editionem hanc adhortantibus Imprimenda Curaui: meo et enim Doctiorúmq; iudicio talia ſunt; vt neminem omnino ea Legiſſe vnquam pœniteat: faxitq; Deus optimus maximus; vt ijsdem artibus doſisue Secundus Tertiúsq; Thomus cum Mappula ipſa in manus noſtras deueniant: Equidem ad patriæ noſtræ ornamentum; et Viri tametsi Inscij gloriam; ad ea excudenda propriam pecuniam Librarijs noſtris elargituros nos pollicemur vale.

GALLORVM INSVBRVM ANTIQVAE SEDES

BONAVENTVRA CASTILLIONEO AVTHORE.

GALLIAM CISALPINAM, QVAM NVNC LONGOBARDIAM SEV LINGOBARDIAM VOCAMVS; Initio Hetruſcos tenuiſſe omnes authores tradunt conditis in ea duodecim Vrbibus. Cum ijs ob vicinitatē, Tranſalpini Galli;

Gallia Ciſalpina.

Lōgobardia.

Græci nōnulli Langobardos vocant.

quos nonnullis Celtas nuncupauiſse placuit, conuerſabantur. Qui poſtmodum ſedibus fame expulſi; ſiue agrorum foecũditate allecti fuerint, Duce primum Belloueſo in Hetruſcos Impetũ fecerunt exiguam belli occaſionem nacti: Quibus ad Ticinum amnem agmine aperto fuſis quicquid Camporum Inter Appeninum; et Alpes interiacet; et Hadriatici litoris partem maximam occuparunt; à quibus mox hęc Italię Baſsis Gallia vocitata eſt. Inter padum et Alpes Laij habitarunt; quos orientem verſus Libitij; vel Lebetij; ſeu Lebui ſequuntur. Poſt hos inter Ticinum et abduam ſunt inſubres; penès quos ciſalpinorum omnium au thoritas fuit. His poſt modum recto ordine cenomani inhę rent. Gallorum poſtremi Veneti a Paphlagonia profecti; vel ab extima tranſalpinarum Galliarum plaga; quam oceanus alluit occidẽtalis. Ciſpadanum tractum vbi pri mum Appenninus ab Alpibus diſcedere incipit; primi tenuêre Ananes; poſt Boij; inde Eganes, Gallorum ultimi Se nones. Hi poſt Belloueſum aliquot ſeculis Italiam ingreſſi Boiorũ intima penetrarunt; vbi Senam vrbem condidê runt anno ante Chriſtum redemptorem natum octuageſi mo ſeptimo ſupra Quingenteſimum regnante apud Roma

Hetruſci.
Ad ticinũ agmine aperto fuſi a Gallis.

Laii.
Libitii.
Lebetii.
Lebui.
Inſubres.
Cenomani.
Veneti.

Ananes.
Boii.
Eganes.
Senones.
Senogallia.

nos Tarquinio priſco. Creſcentibus itaq; Gallorum; et Romanorum rebus inter Hetruſcos; et Gallos ſecundò bella ſunt orta. Galli ſiquidem Senones ſuperato Apennino Hetruſcos iam pridem extra Galliam Ciſalpinam eiectos ſedibus turbant; Cluſium ea tempeſtate eorum metropolim obſidione cingunt; et latè Hetruſcorum agros populantur; qua in obſidione irritati à Romanorum legatis; qui pretextu componendæ pacis illuc ſe contulerant; et deſiderio manus conſerendę in aciem cum Hetruſcis deſcenderant: omiſſa Cluſij obſidione Romam vrbem inuadunt. Hi ſunt Galli; à quibus Roma capta predicatur; et incendijs ac ruinis deformata; non à Gallia traſalpina tum primum venientibus: ſed in Italia multis iam ſeculis educatis. Gallis igitur inſubribus tractus omnis (ut diximus) inter ticinū; et Abduam contigit. Hos præcipuę authoritatis inter Ciſalpinos Gallos fuiſſe omnes hiſtoriæ tradunt; in primiſq; Polybius author grauiſſimus: qui eos villas habitaſſe nullis ſeptas męnibus; et ſuper ſtrato gramine dormitaſſe ad poſteros tranſmiſit. Bellicas pręterea res atq; agriculturam exercuiſſe, diuitias in auro, et armentis patrio more exercuiſſe, vt cum ferret neceſſitas faciſè transferri poßent. Vltimos verò omnium Gallorum Seno

Cluſium.

Roma a Gallis capta.

Inſubrum tractus.

Gallorum Ciſalpinorū priſci mores.

Senones.

nes per ipſa Romanorum rerum quaſi incunabula in Italiam per iam tritum iter inter niuoſas alpeis irrupiſſe ueriſimile eſt:cum multa iam ante tempora Hetruſci à Gallis celtis duce Belloueſo vltra Apenninum expulſi eßēt. Huius rei argumēto ſunt certiſſimo ſedes ab illis occupatæ.Siquidem cũ inter Alpeis et apeninum omnia ante illos Galli iam tenerent,coacti ſunt in collibus apennini Hetruſcis proximis ſedes figere;quibus cum continuum certamen ferè ſemper haberent;vel cum eos à finibus arcerēt; aut irritati ipſi in eorum finibus bellum gererent. Cæterum inſubribus poſtquam ſedes uiſe ſunt ſatis firmatæ armenti adaucta copia;et hoſtibus procul expulſis ex mōtibus in quibus uicatim habitabant,paulatim ad loca campeſtria deſcēdere placuit:vbi minor hiemis aſperitas ; et longè lętiora pabula:quibus æſtiuo tempore collecta ſeuiente Bruma eorum armenta paſcerentur.Eiuſmodi verò loca in planicie conſtituta maxima anni parte virentia haud dubiè ea fuerunt;quæ nunc incolimus; quibus in locis vrbem condiderũt.Hic autem veriſimile eſt per multos annos ad armēti, paſtoricięq; ſupellectilis commoda à Gallis paleacea tuguriola; et ea quidem humilia nomadico more fuiße conſtructa;paulatimq; Pado flumine exſicca-

Hetruſci a Gallis vltra Apenninum pulſi.

Montes quæ planicies a Gallis primo habitata.

to et ad iuſtum fluminis decurſum exinanito;qui propter
Anguſtiora in Hadriaticū ſinū hoſtia latè ſtagnans lacus
magis immēſi;quàm fluminis effigiē preſtabat per padoam Padoa.
quæ et paduſa eſt;et uolanam ſeu nolanam ;quæ portū effi Paduſa. Volana.
cit;cępere Galli planiciem ſecurius habitare.Et hac ratio= Nolana.
ne Padus liberiori eruptiōe facta in Hadriam loca;quæ fa
cilè cęli ipſius ſalubritate; agrorum fęcunditate ; collium
apricitate;ſyluarum et fontium; fluminúmq; amęnitate;
rerum fermè omnium;quæ ad uictum ;ueſtitúmq; homi
nis ſpectant;beatiſſima copia omnibus antecellunt; Gallis Galliæ Ciſal-
incolenda reliquit.Vnde non immeritò;Virgilius in quarto pinę laudes ex Virgilio.
Georgicorum de Pado et locis his noſtris cecinit.

Et gemina auratus Taurino cornua uultu.
Eridanus;quo non alius per pinguia culta.
In mare purpureum uiolentior influit amnis.

Quód circa padum magna agri pars paludibus ; et padaneis
illuuionibus olim obruta fuerit teſtis eſt Strabo: qui Aemi Aemilius ſcau-
lium Scaurū ſequentibus ſeculis;deductis ex pado in par= rus.
menſem agrū foſsis nauigantibus quidem cōmodis paludes
fluminis reliquas exſiccaſse prodidit. Cuius authoritate
ſatis probatur olim circa padum paludes fuiſſe immenſas
et his maiores in Inſubrum regione extitiſse credibile eſt Inſubrum re-

gio plurimis fluminibus irrigua. Vmbro. Orona.

ſtagnantibus preſertim Vmbrõe, et orona, plurimiſq; alijs fluminibus, quibus inſubrum agri plenius æſtuant in vnũ ferme locum illis coeuntibus. Argumento preterea huiuſce rei maximo ſunt colliculi iuxta oppidum diui Columbani laudenſis agri, quos olim Padus alluebat: In plantandis. n. vitibus quibus colles ipſi maximè habundant, nauium roſtra, Anchoræ, et huiuſmodi reliqua nauium inſtrumẽta ſingulis fermè annis effodiuntur: quorum reliquias eo in oppido aliquando mihi vidiſſe cõtigit: oſtrearũ quin etiam et conchyliorum maritimorum conchæ, quas paſſim ibi aliquando colligere eſt, nullo negotio arguunt, Padum illuuione olim ad Colles iſtos aſcendiſſe. Cum recepiſſet ergo dilatatis hoſtijs, et deſiccatis paludibus Eridanus (ita. n. græci Padum vocant) fluminis effigiem: vt recto tramite deferretur in hadriam. Vero ſimile ẽ Inſubres in campeſtribus locis uelut fertilioribus omnino ſedes locaſſe, quę quoniam in medio amnium ſitæ eſſent Mediolamnium primo adiecta litera, quam longam in Aul. Plautus appellat, hiatus vocalium tollendi gratia, demum Mediolanum nũcupauere. Annis tamen quam plurimis poſt traiectas Alpes Italicis moribus inſtituti, (Vicinia ſiquidem et morum et fortunæ ſimilitudinem ad fert) cęterarum vrbium

Sãcti Columbani opp.

Eridanus. Padus.

Mediolãniũ.

exemplo; quas per Italiam belligerantes aſpexerant; vrbem mœnibus cinxere: vt ſi qua vis hoſtilis ingrueret; facilius iniurias propulſarent. Vicus haud dubie primo fuit ſi Straboni credimus; ætate vero ſua eximiæ Maieſtatis vrbs. Hoc in loco diuerſorum opiniones non ſunt recēſcendæ; tanquam ab hiſtoriarum fide alienæ. Ex antquioribus non nulli volunt à ſue inuēta; quę medię lanę eſſet; vrbem hanc noſtram nomen traxiſſe; Sunt item qui ſcribant Inſubriam primo uocitatam; et prius Albam; Peuthe ciam alij. Nec deſunt; qui nomen a Græcis deducant. Sed ſcitè pro Catone cōtra Semproniū reſpōdet Plinius Italiæ rationē eos græcis; aliisq; gentibus falſò mutuari; qui propriam neſciant; et de ea altercentur: eo etiam dementiæ plures acceſſere; qui audeant ſcribere non à græcis ſolū; à quibus veriſimilius eſt; ſed ab Hæbreis ciuitatum; Regionum; ac populorum nomenclaturas deriuent. Iccircò qui Hebræa attigére Gallos quaſi aquis non oppreſſos interpretantur: contendúntq; Gallorum nomen ante eorum ex Vlteriore Gallia in hanc Citeriorē aduentum in Aſia Græcia; et Italia extitiſſe: cum tamen Liuius Gallogræcos; ſeu Gallatas à celtis originem traxiſſe conſtantiſſimè adſirmet. Et Trogus de Brenno ſcribens; qui in italia

Mediolani plura nomina

Cato a Plinio defenſus contra ſemproniū

Gallo græci. Gallatæ. Brennus.

Delphi. cum tercentis Gallorum millibus Irruperat in hetruſcos; eorum centum milia non longè à Delphis vrbe oraculo Apollinis celebratiſſima in ea Parnaſi montis parte; que ad auſtrum expoſita eſt: grecorum gladijs extincta; alia vero centum milia tractum in aſia iuxta Paphlagonas

Gallogræci. occupaſſe eamq; Gallatiam dixiſſe: hósq; Gallogræcos primum poſtea Gallatas appellatos monumentis prodidit.

Paulus Apoſtolus. Hi ſunt ad quos Gentium doctor Paulus Epiſtolam ſcri-

Treuiri. pſit. Eoſdem quoq; Treuirorum lingua ideſt celtica loquu tos fuiſſe temporibus etiam ſuis Diuus Hieronymus ſcriptũ reliquit. Qui ſi ab Hæbreis fluxiſſent; vt nonnullorum eſt opinio non celtica, ſed hæbrea; aut Caldea lingua fuiſſent vſi. Reliqua vero centum milia; quæ in Italia remanſerant Mediolanum, Ticinum, Bergomum; et Brixiam cõdidiße. Hos vero qui ſub Brenno militarũt Galliæ Ciſalpinæ nomẽ indidiſſe haud facilè crediderim: cũ ante illius in Italiam aduentũ plurimi authores tradant;

Belloueſus primus alpeis euicit. Belloueſum alpiũ Iter primum In Italiam aperuiſſe. Nec deſũt qui velint Brennũ ipſũ nõ in ulteriore Gallia ſed in Italia inter Gallos ſenones Ciſalpinos natũ. Catonẽ quoq; damnant multi qui orobiorũ originẽ ignoraſſe ſe fateatur: quin et Pliniũ Naturæ ſcriptorem accuſant, quod Catonis

ſententiam fideliter non retulerit: quæ omnia eò tendunt vt Orobiorum: et Cenomanorũ gentes; Gallorum quando etiam Ciſalpinorum Interpretationes nominum: et cognominum ab Hæbreis fluxiſſe arbitrentur. Quæ quidem nomina tametſi Hæbrea; aut græca eſſe reperiantur; non tamen ex ijs ſatis probant populos eos Græcos vel Hæbreos extitiſſe. Si quidem inueniuntur plura Gentium vocabula; quæ græcam pre ſe ferant etymologiam; quas tamen nõ grecas ſed barbaras fuiſſe Strabo; Plinius; alijq; probatiſſimi authores tradidere veluti Troglodite; Andropophagi; Hamoxobij; Nomades; eiúsq; generis quàm plurima nomina. Tantáq; deniq; Iactantia Trogi. Polybij. T. Liuij: et Plinij authoritates paruipendunt; vt ſuam his præponere ſententiam Impudentiſſimè audeant authoribus; quorum paulò ante calculo fuerant annixi: contenduntq; tantos viros græcorum commentis fuiſse deceptos apertéq; hallucinatos: et ne ijs fides vlterius adhibenda ſit ad Beroſum Chaldæum: qui ex antiquorum annalibus omnia Aſſiriorum tempora digeſſit, et Methaſtenem rerum perſicarum ſcriptorẽ confugiunt velut ad ſacram anchoram; tanquam quòd ij ſoli publica; probatáq; fide ſcripſerint. Et quanquam Cato ille; quicunq; is fuerit (ſuspecte enim ſunt eruditis auribus origines ille)

Strabo. Plinius

Trogus Polybius T. Liuius.

Beroſus

Methaſtenes

Mediolanum
Olanum
Medus

Mediolanum monumentis tranſmiſerit ab Olano neſcio quo Hetruſcorum Duce primum Olanum dictum; à Medo mox Inſubrum principe auctum Mediolanum nuncupatum ſcriptum reliquerit: nos tamen cum cæteris cũ Græcis, tum latinis authoribus maximæ exiſtimationis ſentimus. Qui vno ore omnes affirmant et primũ Gallorum nomen In Italia et alibi auditum à primo illorum Cis alpeis aduentu: et ab eiſdem cum pluribus aliis vrbibus conditum Mediolanũ. Quis enim hiſtoricus cuiusq; nationis extiterit Ante Belloueſum Inſubrum; aut Mediolani meminit vnquam? Quòd ſi obſtinatius contenderint

Orobii pop.

Orobiorum nomen non celticum, ſed planè græcum eſſe Iudicióq; ſuo affirmare velint M. Catonem, ob id ne

Orobiorum
Incerta origo.

quaquam dixiſſe Orobiorum Incertam originem eſſe; quod eam ipſe penitus ignoraret: Sed quòd ipſam Orobiorum incertam omnino et ambiguam Etymologiæ rationem habêre poſſet hæbream vel græcam, ſatis nobis fuerit et Latinorum, et græcorum authoritate probaſſe Gallos Tranſalpinos vel fame expulſos; vel ſedium nouarum per quirendarum gratia Citra alpes Irruptione facta expulſis Hetruſcis Mediolanum Comum, Brixiam, Bergomum, et Veronam condidiſſe. Simpliciorẽ igitur hiſtoriæ ordinem proſequentes adhibita pro viribus dili=

Mediolanum
Comum
Brixia
Bergomum
Verona

gentia circa nominum Interpretationes; quæ maximo ſunt ad Veritatem alliciendam Argumento; Vetuſtiſſimorum quoq; Lapidum Inſcriptionibus ſuffulti; de ſitu Inſubrum; et huius noſtræ Metropolitanæ vrbis Origine aliquid referemus.

INter Inſubres olim oppidum fuit longè celeberrimũ quod ab eorum nomine Inſubrium vocarunt: quæ res pluribus errandi cauſſas prębuit: qui putarent Mediolanum Inſubrium dictum. Sed nos qui loca fermè omnia Inſubrũ qui ad Colles iacẽt perluſtrauimus, in quibus precipuè eorum Vetuſtæ ſedes extitêre, pro Comperto habemus eas fuiſſe; vbi Caſtri Sepryj vulgò reliquiarum diſiecta veſtigia viſuntur. Aberrántq; tota (vt aiunt) via, qui Sepryj Caſtrum, à quo plurima pars agrorum qui Intra Ticinnm et Abduam continentur; cognomentum retinent; ad Seueri Imperatoris nomen adſcribant vnico tantum argumento fręti, quod materno Idiomate Seueri Caſtrum nuncupetur. Tradunt.n. Seuerum ab Inſubribus origines traxiſſe. Nec tamen aduertunt hac fermè friuola coniectura ducti, dictionem, quę latinè ſonat Seprium vulgò Seurium non autem Seuerum dici. Ad hæc Federici cognomento Bubrobarbi Imperatoris

Inſubrium.

Seprii. Caſtrum.

Seuerus. Imperator.

Federicus. Rubrobarbus

pluri diplomata, Inſtrumenta quoqꝫ olim in Caſtro ipſo confecta Subrij, non Seprij; nec Seueri meminerunt. Ex his itaqꝫ conijcimus Subrium fuiſſe; quod Seprium dicimus. Huic noſtrę ſententię calculum adiecit teſtamentum Manicundæ Longobardorum Reginæ in Caſtro Cariatis conditum; quod ab humanis decedens Regina ipſa in Cenobium vertit, Cui nunc Soror Sophia præ eſt: In quo legere eſt Caſtrum ipſum Cariatis ab Inſubrum caſtro ſecundo lapide diſtare. Ex ijs igitur omnibus colligimus caſtrũ ipſum primò Inſubrium, mox per contractionem literarũ breuitatis gratia Subrium; nouiſſimè per negligentiam in Seprium tranſiſſe. Quàm Dictionem corruptam; et adhuc in dies eius tractus accolæ magis adulterant pro Seprio Seurium pronunciantes. Plurima in Cariatis oppido antiqua monumenta viſuntur: quæ temporũ Iniuria legi nõ poſſunt. In Ruinis tamen Celij memoriola eſt huiusmodi.

Manicunda Lõgobardorũ Regina.
Cariate opp.
Caſtrum. Inſubrum.
Inſubrium. Subrium.
Seurium.
Seurium.

M C O E
LIVSCVM
S V I S
MERCVRIO
V S L M

IN cœnobio quoq; ipſo in lapidẽ ſatis ornato in Gradibus Scalæ Albutiorum; qui hac ætate duabus per incuriam demptis literis Butij nominantur; monumentum ellegantiſſimũ viſitur his Caracteribus inſculptũ. Albutii. Butii.

P ALBVTIA
NVS
PRIMITIVVS
ALBVTIAE
PIENTISSI
MAE
V F

NOn ab re eſſet putare Cariate oppidum à copia nucum; quibus ager ille adeo abun=dat; vt Lauris Parnaſus; denominatum. Siquidē καρίνη; ſiue κάρνα dicitur nux. Quanquam nō deſint; qui hoc vocabulo ſi=gnificari etiam velint Caſtaneam; et Auellanam. Sed eſto ijs rebus omnibus copioſiſſimus ē tractus ille. Hoc etiam tempore pueri Inſubrum nucleum ipſum nucis Cariù nuncupant. Quod oppidum ſi etiam dictum Diceres quod in ſummitate; aut Vertice collis ſit; non Inficias irē. Quando καρήνον Verticem et ſummitatem etiam ſignificet. Ab hoc oppido ad Alpes tendenti Vicus occurrit. Viſepriū vocant; ac ſi dicas Seprij vicum à quo Stadijs quatuor tantum diſtat. Omnis autem regio Interiacens tot ingen=tium ruinarum veſtigijs ſcatet: vt celeberrimę vrbis effigiem intuentibus obijciat. Porrò oppidi Inſubrum; ſeu caſtri Seprij magnificam amplitudinem arguunt Murorū latiſſimorum Circuitus; foſſarum profunditas; tametſi illæ plurimis in locis aggerum ruinis ſint oppletæ. Quinq; et adhuc templa conſpiciuntur plurima ex parte diruta; é quibus duo abſolutam antiquorum Symmetriam oſten=tant. Omnium ſpectatiſſimum Diuo Ioanni Euangeliſtæ dicatum eſt. Longobardorum Regum Regiam liberalitatē

καρίνη.
κάρνα.

Vicus Seprii.

Tractus rui=narum plenus.

Seprii caſtri antiqua: ma=gnificentia.

preſe ferens. Quæ omnia non leui admiratione prætereuntes viatores afficiunt. In Caſtro marmora ſunt caracteribus (vt arbitror) Hetruſcis Inſculpta: quæ nullum in preſentem vſq; diem (quem ſciam ipſe; vel alius ſit interpretatus) Intellectum admittunt. Non abſurdum eſſet fortaſſe credere ab aliquo Hetruſco Haruſpice; quorum diſciplina percelebris fuerat vbiq; terrarum appoſita fuiſſe. Quòd ab illis; qui ante Belloueſum; Hetruſcis hic regnabant; monumēta illa (vt aliquorum eſt opinio) inſculpta fuerint; nemo vnquam mihi perſuaderet: quando fidem omnem excedat marmor ab illis ad hæc vſq; tēpora durare potuiße. Splendidam præterea oppidi huius Magnificentiam. XXIIII. Pagi Illuſtres; quibus præerat; ſatis ſuperq; declarant; authoritatis priſtinæ indicia maxima. Omnis deniq; tractus vſq; ad ſextum lapidē ab vrbe; ſubrij vel ſeprij hac etiam ætate ſeruat appellationem. Illic duarum arcium veſtigia conſpiciūtur: è quibus altera eminentiori In parte ad Collis verticem Mediolanū ſpectat: à quo in proximam Oronæ Vallem (nomen eſt fluuioli qui Collis radices alluit) per ſubterraneos fornices aquatiōis gratia cuniculus ducebatur. In fluminis verò ripa tertium quoq; Caſtrum fuerat quadrato Lapide ſtructum turbinis titulo in coenobitarū Virginū

Literæ hetruſcæ.

Caſtri Inſubrum Ditio.

Caſtri Inſubrum arces duæ.

Orona flu.

Turbinis caſtrum.

uſus pios conuerſum. Arce demum euerſa nomen tantum turbinis retinuit. Nec tamen antiquitatum memoriolæ hoc in loco deſiderantur. In poſtico ſiquidem ædis Vetuſtæ lapis extat barbarorũ, vel Imperitorum culpa, aut diuturnitate temporis ita fractum; vt quoties illum aſpiciam illud Auſonij mihi toties occurrat.

Miramur perijſſe homines; monumenta fatiſcunt.
Mors etiam ſaxis nominibúſq; venit.

Habuimus tamen Calphurniæ nomen politiſſimis grandioribúſq; literis Inciſum. Cuius etiam poſteritas apud Inſubres nũc belliſsimè perdurat: ſed Caphurij literis quibuſdam negligenter abiectis appellantur. Calphurnii. Caphurii.

C A L P H V R
N I A E
C A R I S S I
M A E
F E

Eadem in arce in fornice cuiuſdam hoſtioli tabula marmorea affixa eſt his fermè cubitalibus Inſignis literis.

L CASSIO
AVTE
LOIO
L F

Bella Inter Vicecomites & Turredanos.

INtra circuitum oppidi olim Inſubrum; putei; Ciſternaéq3; et Cloacę, reperiũtur. Adsũt quinq3 Cryptæ, fornices elaboratiſſimi; et huiuſmodi antiquaria: Vigentibus demum bellis Inter Vicecomites et

Turredanos penès quos ea tempeſtate Inſubrum ſumma authoritas fuit, de Imperio Mediolanẽſi diſceptantes oppidum ipſum cũ arcibus In illo rerum turbine Solo æquatum fuit: legéq; municipali ſancitum ẽ ne in id locorũ Colonia Amplius duceretur. Quam quidem legem Prætores Mediolanenſis et Gallareatenſis magiſtratum Initijs iure iurando omni ſtudio, opere, diligentia ſe curaturos pollicentur. Vnum illud quoq; animaduertimus in meditulio ferè verbani et larij lacuum oppidum ipſum ſitum fuiſſe; et in Colle eminentiori; vt recto itinere ab vrbe ad alpeis proficiſcẽtibus primo ſe offerat aſpectu; ex quo uelut è ſpecula Inſubrum patẽtes campi cum vrbe ipſa uideri poſſint. In eo monumenta propè infinita interierunt; nonnulla adhuc extant, ſed plurima à ciuibus Mediolanenſibus; poſt tantas et tot clades; inde abducta ſunt: Ex pluribus verò vnum atq; alterum adduxiſſe ſufficiat.

Caſtri Inſubrum euerſio.

I O M

D I S M A N I B V S

P R O S A L V T E

M E M N I A E

P R I S C A E

C F

M E M N I V S

O N E S I M I A N V S

P R O

F R V C T I B V S

V S L M

Ex hac inſcriptione colligimus morem fuiſſe noſtris maioribus pro ſalute ægrotantium amicorum; vt Dijs manibus ſacra facerent et vouerent. Fontei quoq; Capitonis Conſulis de quo meminit et Tacitus in bello othoniano Mnemoſynon inſpicitur literis grandioribus candido In marmore Inciſum. Fonteius capito.

I O M

C CAECILIVS

NIMPHEROS

V S L M

FONTEIO

CAPITONI

COS

Est et Veræ cuiuſdam Eulogium; ſed plurima ex parte mutilatum reliquarum literarum prenomine; et nomine duntaxat exceptis Intelligentiam nõ admittit. Hoc igitur in tractu Inſubrum Gallorum ſedes fuiſſe expulſis inde Hetruſcis facilè comprehendi poteſt. Inſubrÿq; nomen oppido nõ urbi noſtræ (vt multi falsò arbitrati ſunt) inditum fuiße; Fidem preterea faciunt vici; municipia ditiſſima; Caſtella munitiſſima huius regionis; ex quibus ferè nobiliores familię Mediolaniẽſium antiquiſſimę origines traxere. Inter tot municipia et vicos occidentem verſus ſecundo lapide oppidum Carnutum viſitur vulgo carnagum nuncupatum eo in tractu carnutes vlterioris Gallię populos Olim cõſediſſe; arguunt ſoli fertilitas nominis cognatio; et Inſubrũ Gallorũ vicinia; facilè enim cum Belloueſo; quem tot hominũ milia in Italiam traduxiße conſtat et carnutum copię alpes tranſenderunt; et haud lõge ab inſubribus ſedes locarunt; Durat Gens carnutum in Celtica Gallia oc ceano proxima olim in Clientela Remorũ; et totius ferè Galliæ media eorũ ciuitas Epiſcopalis vulgo Chiartres numcupatur. Tantę pręterea Aedificiorum ruinę Indies effodiuntur; tot exculpti lapides: vt non niſi inter Cemẽ

Carnutum Carnagum. Carnutes.

ta; maceriáſq; plantari vix poſſit Vitis. A Caſtro Inſubrum Ticinum Verſus ad meridiem Quinto fermè Miliario Gallareatum eſt oppidum Vrbeculæ effigiem preſtans ad extremam Collium radicem in æquo ædificatū; à quo vniuerſa planicies. XXIIII. Miliariorum ſpacio ad vrbem Mediolanenſem extenditur. Cuius oppidi nomenclaturam ſi attentius quiſpiam obſeruauerit Gallorum aream hoc eſt conuentum Interpretabitur; ſicut et Nouariam trans Ticinum quaſi nouam Gallorum aream. In hunc tractum ſi quidem velut ad Campeſtria loca; que fertiliora eſſe ſolēt Inſubres adhuc montium accolæ colligendorum fructuum, vel Comitiorum habendorum gratia priſco Gallorum more confluebant. Ad vltimum deniq; excidium redactum fuit oppidum Gallareatum, dum Mediolanenſibus noſtris ex animo fauens Copijs Ingentibus Federici Imperatoris, cui Rubrobarbo cognomen fuiſſe iam diximus pertinaciter nimis aduerſatur. Viſuntur eo in oppido Vetuſtiſſimę Inſcriptiones; Quales hæ ſunt; quæ ſequuntur.

Gallareatum oppidum.

Nouaria.

Gallareati euerſio,

HERCVLI
C VIR MAX
CVM SVIS
V S L M

Item alio in loco.

MERCVRIO
O P V P V P

Ibidem in turri
Quadrata.

C P O S T V M I O
P R I S C O
P O S T V M I V S
D R O M O
L I B E R T O
P I E N T I S S I M O
I N A G R P X X X
I N F P P X X

Votum quoq; Seueri Siluano per-
ſolutum hæc indicat
Inſcriptio.

SILVANO
SEVERVS
L F
ADIVTOR
VRBICVS

Buſtium arſium.
Buſtacium.
Picta curia.
Corbeta opp.

NOn procul à Gallareato vicus eſt Inſubrũ victoria aduerſus Hetruſcos celeberrimus. Buſtium arſium vulgus appellat; ſed verius Buſtaccium quòd ibi buſta hoſtiũ compleuerint omnia. Ad dexteram Paululũ ſi deflexeris Meridiem verſus Pictæ Curiæ occurres; Corbetam noſtrates appellant; oppidum dubio procul vetuſtiſſimum Longobardica ſymmetria conſtructum habẽs

templum . Cuius ruina; quę facta eſt annis ſuperioribus multas Sanctorum reliquias; quę Ignorabantur; et cũ eis memoriolam: in qua mẽtio habetur; et qui eas reliquias illuc locorũ portari curarit; et nominis eius oppidi; quòd in hanc vſq; diẽ deſiderabatur aperuit. Has tabulas ſe legiſſe Gaudentius Merula eius metrocomiæ municeps parieti tẽpli Sancti Victoris affixas atteſtatus eſt mihi In ſilice nõ admodũ polito In latere; quod Occidentẽ Solẽ Intuetur, eius ædis hos caracteres eẽ idẽ adfirmat Merula.

Gaudentius Merula.

I O M

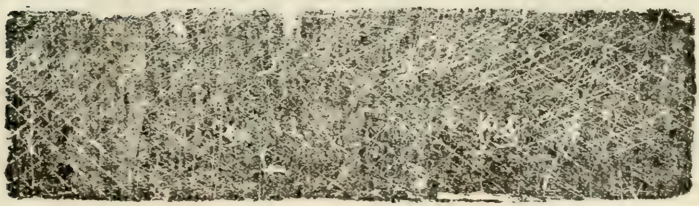
S A C R V M

C D O M I T I V S

P H O E B V S

E T

P. V I N I A C H I A

SEd ad Inſubres; qui ſeptemtrionaliores sūt; redeo: hos .n. qui ad meridiē et ad ortum iacēt in planicie inter Padū et vrbem; Ticinū et Abduam labor alter excipiet. Eos .n. et vrbis ſitū deo fauēte proſequar; cū hic primus fuerit liber abſolutus. Remis igitur uelisq́ꝫ (quod aiunt) omnibus ad Colles recurro. A Gallareato alpes verſus miræ amænitatis vallis incipit ad lacum vſqꝫ Giuiratum, de quo alibi dicetur: per quam fluuiolus, cui Arno nomen eſt limpidiſſimis aquis fluit, à dextra, leuáqꝫ (vt ait poeta) Caſtella in tumulis, et geniales vici. Crediderim ipſe fluuium hūc ab Hetruſcis hic olim dominantibus Arnum ab Arno altero in Thuſcis, qui nunc Florētiam Interluit propter quandam vicorum ordinem, quibus vterqꝫ frequentiſſimus eſt, nomē ſumpſiſſe. In ijs collibus Crena eſt pagus à fontibus per ea ſcatentibus; quaſi ΚΡΗΝΗ; Hunc ſequitur Oggiona, quaſi Eugeona à fertilitate ſoli. In hac extincta eſt Vrſinorū familia. Hieraciū deinde viſitur, quod ad ſacra ruſtici illuc vocarentur. Illinc Albizatum itur, vel potius Albuciatū ab Albuciorū familia vetuſtiſſima. Crenę Nouelliorum Mediolanenſium, quorum meminit Plinius in hiſtoria Naturæ; memorioſa viſitur.

Vallicula arni flu.
Arnus fl.
Arnus.
Tuſchorum.
Florentia.
Crena pagus.
Oggiona uicus.
Hieraciū opp.
Albizatum.
Albuciatum.
Nouellii.

I O M

C N O V E L

L I V S

C F

F A L L V

P I V S

V I V I R

I V N I O R

V S L M

Plurima Quoq; in Albuciato Antiquariorum ſunt veſtigia.

I O M
MONIVNA
IESVLCANI
IOVANIVS
V S K K M

In calce Eulogij animaduertimus K K Caracteres geminatos. qui meo Iudicio pluralem numerū Signant:et libera munera inde ſignificari.

Io. Aluyſius Vicecomes.

A Ioanne quoq; Aluyſio Vicecomite inſigni equite eius oppidi domino proauorum ſuorum iuſſu olim à caſtro Inſubrum, quod ſtadijs fermè abeſt ſexdecim plurima ex huiuſmodi antiquarijs aſportata fuiſſe Intellexi. Ibidem.

CAMVRIVS
APVLONI
FECIT

Item in templo eiuſdem oppidi in
Aræ maioris Crepidine.

CAVVS
APVLONIF
SIBI MARX
SSVIII
ALLV
CAVIF

Caidatũ opp.

QVæ tametſi Interpretationem non admittant indicio tamen ſunt hanc Regionem aliâs quam nũc, longè floruiſſe: cum paßim reperiantur ſimilibus ornamẽtis Inſculpta marmora. Paulò ſuperius colli imminet Caidatum oppidulum in quo plura ſunt huiuſmodi antiquitatis monumenta. Arcem habet in ſummo colle poſitam vniuerſę Arni Valliculę conſpicuam. In ea Herculis memoria in marmore pario ſculpta viſitur.

H E R C V L I
I N V I C T O
D E O
C V L T O R E S
V S S L M

Biſnatũ opp.

A Leua caidati occidentem uerſus, quà ad verbanũ lacum itur, Biſnatum oppidulũ eſt; in quo huiuſmodi etiam vetuſtatis monumenta conſpiciũtur: In quibus vir miræ, ac propè ſingularis eruditionis Andreas Alciatus Mediolanenſis noſter cognomentum græcum ineſſe annotauit. Cuiuſmodi cognomina apud Inſubres paßim ſunt legentibus obuia.

Andreas Alciatus.

C T E R E N T I O C F

O V F P A T R I

C O M I N I A E P F M A T R I

C T E R E N T C F O V F

S I L O F R A T R I

Q T E R E N T I O C F O V F

F R A T R I

C T E R E N T I O C L D I O

C H A R I E X T E S T A

M E N T O

S V O

C T E R E N T I V S C F

F A C I V N D V M

C V R A V I T

Sexto. Calendas opp.

ABiſnato occidentem verſus Hiemalem Sexto Calendas oppidum vetuſtiſsimum;quo in loco Verbanum Ticinus exonerat;tendenti occurrit. Hic vltimus Inſubrum terminus;et deſcriptionis noſtræ, Nõ.n.in animo eſt populos qui vltra Ticinum ſunt;quos Lebecios Polybius; Lebuos .T. Liuius appellat; deſcribere. Porrò oppidum hoc à paganorum illuc concurſu;qui fiebat ſexto Calendarum cuiuſcunq; menſis nomen ſumpſiſſe author eſt Alciatus. Plurima in eo ſunt antiquiſſima monumenta;quæ libens prętereo: cum quòd ea idem Alciatus diligentiſſimè annotarit:tum quòd noſtri non ſit pręſentis Inſtituti ſingulas locorũ Inſcriptiones proſequi:hanc tamen ex plurimis eius oppidi adiecimus filij erga patrẽ charitatis monumentũ.

Lebecii. Lebui.

Alciatus.

DOMITIO
CNFILOVF
PLACIDO
VIVIRIVNIOR
CDOMITIVS
MODESTVS
MILESCOH
VIIPRAETORIAE
PATRI
OPTIMO

QVoniam paſſim in ripa Verbani lacus antiquiſſima
Italorum militum monumenta viſuntur; cum In-
ſcriptiõe cohortum, et legionum: viſum eſt quid de re hac
ſentiam opinionem meam hic exponere. Ante Auguſtum
Cæſarẽ, et Iulium ab Inalpinis populis fiebant ſubitæ ex-
curſiones in Ciſalpinos Gallos; qui iam pro Romanis ſen-
tiebant; accepto Iure latinæ Coloniæ. Ad hos igitur prohi-

Stationes Ro. militum in Inſubribus.

bendos diſpoſitæ fuẽrunt militum ſtationes in ipſis alpiũ
faucibus: qui Barbaros illos qui iam comum vaſtarant;
temerè Irruentes exciperent. Itaq; legiones eas eſſe Cõ-
ijcimus; quas . C . Cæſar ad Cuſtodiam illius ſaltus diſ-
poſuiße memorat initio Commentariorum belli Gallici.
Sunt etiam qui magis putẽt has militum ſtationes et Co-
lonias illic diſpoſitas ne Inſubres, clam contractis fęderi-
bus cum Barbaris proximis, in Romanos cõſpirarẽt. Ni-
hil enim eſt; quod magis firmiúſq; alienę gentis Imperium
faciat; quam cura illa quę a Romanis olim in deducendis
Colonijs Impendebatur. facilius enim ſuis quàm alienis

Derthona.

mandabant. Hanc ob cauſſam aiunt Derthonam in Apen-
ninis collibus à Romanis Coloniam eße deductam; quę im
pedimento eſſet; ne Inſubres cum liguribus conuenirent.

Haſta. Hipporrhedia

Sic Haſtam et Hipporrhediam Colonias arbitrantur; quę
conuẽtum prohiberent Inter Salaſſos; et Ciſalpinos Gal-

loſ.Hac etiam de cauſſa Auguſtam pretoriam:quę media eſſet inter ſalaßos et veragros et Allobrogas.Hæ ſiquidē gētes Romanos ægrè dominos tolerabant:et ad quódq; leue momētum,ſumptis armis,et prę ſidijs trucidatis à Romanis deficiebant.vnde in Adulationem Romanorū poeta,qui tamen ex noſtratibus erat,dixit.

Auguſta pretoria.

Gallúmq; rebellem.quod neq; mirum eſſe debet,videmus enim perſępe magnos principes longius egreſſos pleróſq; populos occupâre,quos metu magis violentię quàm prōpta fide ſubiugant:qui,ceſſante timore,tanquam ab odioſo victore rebellant.

A ſexto Kalendas ad Angleriam breuiſſimus eſt curſus. Quæ tot elaboratiſſima vetuſtatis monumēta demōſtrat,vt meritò Alpinarum gentium prefectura poſſit exiſtimari.Hæc igitur multis argumenta prębuêre,vt vrbis titulo eam decorarint;tantáq; inter recētiores hiſtoricos de Angleria orta eſt diſcenſio;vt non defuerint graues aliogui viri,qui oppidi cognomentum ad Anglum neſcio quem hectoris filium referant.Hi tamen adulatione magis vt principū aures demulcerent,quàm veritate adducti hęc poſteris tradiderūt. Oppidū omnino antiquiſſimū eſt et clarißimum:magiſq; ante Turredanorum et Vicecomitū arma. Dictámq; crediderim potius Angleriam

Angleria.

Anglus Hectoris filius.

Ad glaream. Verbani.

quaſi ad glaream Verbani ſitam, non autem ab Anglo; uel ab Anglis populis conditam vt multi volũt. Hoc ex annalibus noſtris conſtat à Barbarorum Irruptionibus in Italiam prędæ fuiſſe ſępius expoſitam. Florente Vicecomitum Imperio maximæ etiam et celebritatis; et authoritatis fuit. pręſertim cum IOANNES Vicecomes Mediolanẽſis Archiepiſcopus totius ferè Ciſalpinę Gallię Imperium, et vrbis noſtræ vtriuſq; gladij (vt aiunt) poteſtatem ſuſcepit. Eo.n. in loco prefectum habuit qui Alpinis gentibus ad ſummas vſq; Alpeis, nunc Sancti Gothardi vulgò, ius diceret. Alterum quoq; quem legatum nuncupabat Archiepiſcopalẽ: qui eiſdem populis ſacra miniſtraret. Eodem in oppido Ioannes idem arcem eximiam; munitiſſimàmq; in amæniſſimo colle condidit. Quæ nunc etiam maximam prę ſe fert magnificentiam. Aetate noſtra cum reliqua ferè Verbani regione Bonrhomeorum Imperio paret Angleria. quorum clariſsimam originem Alciatus in Antiquitatibus ſuis ſatis oſtendit. Iccircò in his diutius Immorari ſuperfluũ arbitror. Sed antequam à Verbano pedem referam nõ poſſum non eorum ſatis opinioni tum Imprimis Gaudentio Merulæ aſſentiri: cum et eiuſdem ſemper fuerim ſententiæ: non eſſe Veriſimile poetarum principem; qui Mediolani literis operam dedit; et

Ioannes Vicecomes Archiepiſcopus.

Sume alpes.

Arx. Angleriæ.

Alciatus.

Caudentius Merula.

cui perſpecta fuerat et cognita Gallia Ciſalpina, Verbanum tantæ celebritatis lacum ſilentio Inuoluiſſe in Georgicis, celebratis cæteris lacubus. Itaq; cū Merula ipſe legere ſoleo. Anne lacus tantos? te Lari? Maxime? tèq;. Virgilii locus.
Fluctibus aſſurgens fremitu Benace marino?
Nonne fuiſſet turpe Virgilio tam Vaſtum lacum: quē certatim et græci, et latini ſcriptores cèlebrarint, nulla de eo facta mentione, prętermiſſiſſe? Sed ſublatus errore temporum pūctus Interrogatiuus, hanc creauit omnibus interpretibus negligentiam. Diſtinguēda. n. fuerat dictio Lari, hoc pūcto ? ab illa dictione, maxime. Vt poeta treis lacus, nō duos tantum nominauerit. Velut et Strabo ipſe; qui Geographiæ quinto tres Ingenteis lacus deſcribens et Verbani, cuius Longitudinem quadringentorum ſtadiorū eſſe ſcribit; meminit. Larium autem tercenta ſtadia non excedere. Nec verisimile eſt Virgiliū huius regionis alūnum id ignoraſſe, quod græci exteri Intellexère: preſertim Strabo qui eadem cū poeta noſtro ætate floruit; et in eadem Imperatoris aula. Iccirco vt Facilè exiſtimem, hæc faciunt poetarum eximium haud dubiè Maximum pro Verbano expreſſiſſe. Quod quidē epitheton nullo modo Lario conuenit, cum de Benaco fiat mentio: Cuius longitudo (vt idem Strabo refert) Quingentorū extat ſta-

Verbanus. Larius.

Lacus Maximus nunc maior. Benacus.

Polybii error.

diorum. Niſi potius dixeris Virgilium Polybij errorem ſequutum; qui ait Ticinum à Lario; et à Verbano Abduam erumpere. Sed hac in re magis Vatem Ciſalpinæ Galliæ conſuetudinem loquendi ſequutum arbitror; quàm vulgatum Polybij errorem: cum dixerit ſceleratum frigus: et Maximum pro Verbano: Idiomate noſtro Gallico Maiorem lacum; verbanum vocamus: Qui verè maior eſt ijs lacubus; qui adiacent; plurimi. Nunc vnde noſtra digreſſa eſt ſe recipit oratio. E regione caſtri Inſubrum ultra Oronam; quem fluuium eſſe diximus; duo Caſtella Nouocomum eũtibus occurrunt; Venegona vulgo appellata Caſtillioneorum ditionis; quę ſuperioris et inferioris ex loci ſitu cognomento tantum differunt. His in vicis olim Veneris Agonalia vnde illis nomen eſt per contractionem literarum celebrata fuiſſe nominis cognatio non leue præſtat argumentum; Loca amæniſſima veneri uel gratijs; aut Nymphis cęca gẽtilitas conſecrabat. His enim in locis accliuis adeo naturæ vultus arridet; vt de ijs Virgilianum illud meritò cantari poſſit.

Quare lacus maior.

Venegona Caſtella duo.

Veneris. Agonalia.

Hic ver perpetuum.

Lauris. n. colles ita abundant; vt eos nullo negocio poſſis dicere cum Parnaſo contendere ſuper illarum viridantiſſima copia. Præterea tractus ipſe ſic beatiſſimo omni

pomorū genere; Vt totus pomarium videri poſſit; et Pomonam ipſam illic habitare. Tanta deniq; aquarum vis; tot liquidi fontes ſcatent in regione alioqui arida; et ſiticuloſa; vt nō ſine Cauſſa in agonalibus Veneri celebrandis Gentiles huiuſmodi loca ſelegerint. Caſtellis ipſis ab Orientali plaga vallicula inhęret; molliter deſcendens varijs floribus etiam per brumam virens. Hic ortam venerem diceres ſi myrtum ferret regio. Per eam vallem paſſim fiſtulæ miræ craßitudinis effodiuntur; per quas (vt etiam Alciatus arbitratur) collectam vndiq; aquarum influentiam veteres ex Agonalibus deriuarent ad oppidum Tradatis. Inter vtrumq; Caſtellum et adhuc prata toto fermè anno virentia Adonidis nomen ſeruant. Vniuerſum hunc tractum carmine elegantißimo celebrauit Baptiſta Caſtillioneus Iuriſconſultus ex dominis oppidi ſuperioris Agonalium. Haud longè à pratis ipſis Quintieni cuiuſdam memoria extat marmoreo in ſaxo apud ædiculam ſacram literis inſculpta politiſſimis ex quibus cognoſcitur Quintienus hic Quintianus Phani fortunæ æditu us.

Alciatus.

Adonidis. Prata.

Baptiſta Caſtillioneus Iuriſconſultus.

Q

QVIN

TIENI

QVINTIA

NI

HARVSPICIS

AEDITVI

TEMPLI

FORTV

NAE

FILIIPATRI

PIISSIMO

TRadate; cuius modo mētionem fecimus oppidum eſt; in quo floret Puſterularum familia Mediolanenſis hac ætate etiam percelebris. Porrò oppidum ipſum amęniſſimum colli adhęret amęniori; ab Agonalibus meridiē verſus. Quòd verò aquæ de quibus diximus in vnum collectæ per ſubterraneos tubulos inde educerentur, fidē facit arca marmorea in oppido ipſo. In cuius capite duo Delphines fuſcina; qua Piſces occidi ſolent; Impliciti; ſunt ſculpti. Quatuor pręterea orbes eodem in marmore conſpiciuntur: ex quibus teſtimonio Bernardi Zenalij Architectonices peritiſſimi noſter Alciatus exiſtimat aquas ab Agonalibus vel aliunde labenteis per Cuniculos ex orbibus inſilientes copiam earum indigenti populo ſubminiſtraſſe. Eodem pręterea in oppido Parij elegans memoriola viſitur ijs notis pario in marmore inſculpta.

Tradate.

Puſterularum familia.

Bernardus Zenalius architectus.

Alciatus.

VOTIS
OMNIBVS
COELESTI
BVS
CONSENTI
ENTI
BVS
BENEMEREN
TIBVS
QVE
L PARIVS
HERMES

HInc ſtadijs duobus de viginti Septẽtrionem uer-
ſus in vallicula fluminis oronæ ſitum eſt Caſtil-
lionum oppidum. Quod tametſi in valle ſit con-

Caſtilionum opp.

ditum ſubiectæ tamen planiciei virenti amęnitate frui-
tur. Cuius loci formam qui intuentur: in Theatro eſſe ſe
arbitrantur. Per prata virentia Orona velut licentio-

Orona fl.

rè curſu fluens; collis; in quo arx oppidana imminet; ra-
dices radit: à leua oppidi partẽ alluit, familiæ noſtræ Ca-
ſtillioneæ ſedis vetuſtiſſimę ſi vrbis annalibus creden-
dum eſt. Habuimus quingentis ferè exactis annis Theal-
dum Mediolanenſem põtificem hoc ex oppido et eadem fa-
milia natum. Hic Cęnobium monachorum in Alona oppi-

Thealdus Caſtillioneus preſul Mediol.

Alona opp.

do quod Gaudentius Merula Aronam quaſi Oronam uo-
cat à montibus deflexo nomine trans verbanum è re-
gione Angleriæ ſuis ſumptibus ędificauit: Quo in loco et
tumulari ſe voluit. oppidanę magnificẽtię teſtes ſunt In-
ſanę illę ędiũ ſubſtructiones. Quę omnino loci dignitatẽ
excederent, niſi eſſent Epiſcoporum/Cardinalium/ Sum-
morúmq; Pontificum, quibus noſtra familia longè ſplendi-
diſſima eſt, ſtructurę. Templa quoq; vidêre eſt artificiũ
concinnitate perſpicua. Non ſunt auſtera Longobardorum
ruditate ſtructa: nec nouitatis Lenocinio minus vene-
rabilia: medium quoddam temperamentum tenent. Cerne-

re quoq; ibi fuerat arcem Architecti diligentis ingenium pre ſe ferentem. Ea nunc vicinorū liuore; uel magis iniquo eius fato ſemidiruta eſt. Quam quidem Calamitatem tam et ſi oppidum Ipſum ſubierit: Et vt inquit poeta gallicus In ſecundo ſuæ diuinæ Aeneidos.

Castillionum dirutum.

Quæq; ipſæ miſerrima vidi.
Et quorum pars vna fui.

Non ad id tamen Infelicitatis acceſſit; vt omnem maieſtatem priſtinam exuerit: Floret adhuc cum monumentis vetuſtiſsimis; tum mira Ingeniorum vbertate. Ex monumētis duo tantum affigemus hic adamuſim effigiata. Ingenia quoniam de ijs iudicant Inſubres, prorſus tacebo; ne In noſtratibus diligens nimis; foris autem negligens uidear. Turpiſſimum ſiquidem ſemper fore duxi adagio illo tritiſſimo quo aiunt, Aſinos mutuum ſcabere, meritò Inuri. In Aedibus Nicolai Caſtillionei cognomento Romani marmor aſpicitur manu; et Ingenio diligentiſſimi artificis cum ijs Caracteribus elaboratum.

Aſini mutuū ſcabunt.
Nicolaus Caſtilioneus Cognomento Romanus.

V F

P E T R O N I V S G E

M E L L V S V I V I R

S I B I E T V I R I A E

L F L V C I L L A E

V X O R I

C P E T R O N I V S P R I

M I G E N P A T R I

S A M O N I A E C F L V

T V L L A E M A T R I

P E T R O N I O M A R T I

A L F R A T R I E T S V I S

AB utroq; Candidiſſimi Marmoris latere : Duę Vites nullis commendatę arboribus ; Inſurgunt: Quarum Pampinis diuerſi Generis Auiculę Inſidentes; mirũ Artificis marmorarij diligẽtia; Vuarum acinos decerpunt: Literarum pręterea Caracteribus ita adamuſſim accentus obſeruati ſunt: ut Petronius ipſe omnino nõ niſi uir Splendidus olim exiſtimatus fuerit . Qui uiuens tam accuratiſſimam ſui et ſuorum memoriam reliquerit.

Petronius.

Summa quoq; animi Voluptate nobis ſe L . Victulienus obtulit: qui memoriam adducit alterius Nicolai Caſtillionei Iuris conſultiſſimi: quem meritò cum propter Neceſſitudinem;

L. Victulenus. Nicolaus Caſtiliioneus iuris peritus.

quę inter nos eſt: tum ob
ſingularem mo=
rum;
et eruditio=
nis candorem ; et
Amo ; et mirificè ob=
ſeruo : In eius igitur ędi=
bus hanc memoriam inſpexi.

LVICTV LIENVS VICTORINVS VISV MONITVS

IN dextra lapidis elaboratiſſimi Aquila viſitur trunco Inſidens. Quæ in roſtro auis pennam tenet: ad Leuam altera Aquila ſphæræ ſupereminet ſerpentem mordicus tenens. Quid ſuper hac ſculptura cōſultus Andreas Alciatus Gaudentio Merulæ reſcripſerit; accipe; Quòd petis(inquit) à me Hieroglypha illa tibi explicem quæ à Nicolao Caſtellioneo accepiſti; vix auſim ego quicquam ſcribere; ne quod dicitur; noctuas Athenas. Adde

Alciati Epiſtola ad Merulā.

quod ſi pictum ad me marmor ipſum miſißes facilius aliquid certi poßem commentari. Scis .n. quantum referat ſuſpectum certe mihi eſt nomen illud Victullieni; et forte adeo abroſum eſt marmor; vt non poſſit intelligi. Rectè itaq; feceris, ſi tu ipſe in rē pręſentem eas adhibito pictore; mittáſq; ad me Iconem. Interim ne nihil reſpondeam

Homerus.

apud Homerum Iliados. XII. Polidamas Aquilam anguē

Aquila anguē ferens quid ſignificet.

ferentem ſignificare ait rem infeliciter ceptam: et ex preſcripto minus ſuccedentem. Habes hac de re longum poetæ

Artemidorus.

carmen. At Artemidorus libro ὀνειροκριτικῶν. II. Aquilam Indicium mortis eſſe Virorum illuſtriū ait; quod veterum moris fuerit; vt inſignes viros mortuos; et Immortalitatem adeptos depingerent ab aquila vehi. Sed

Alciatus.

de hac re hactenus. Idem Alciatus Caſtillionū putat olim

Caſtrum ſtiliconis.

caſtrum ſtiliconis extitiſſe: à quo et familia per longa temporum Interualla originē traxerit. Cuius quidem fami-

Atila.

liæ domum; quę ab Atila multos ante annos cum urbe ip-

Anſpertus preſul mediol.

ſa Mediolani direpta et ſolo ęquata reparauit Anſpertus Mediolanenſis antiſtes. Hanc rem ſatis oſtendit marmorea tabula ad ſiniſtram oranti ad altare Maius in tēplo Diui Ambroſij in urbe: In qua carmine, muſis (ut inquit ille) et Apolline nullo; et ſtiliconis et domus memoria legitur.

Rurſus a Caſtilliono ultra Oronam procedenti ad occidentem ſolẽ recta in cliuo uelut in ſpecula totus Giuiratius lacus; quaſi (ut opinor) glareatus oculis ſubijcitur: mox Moraſentium uicus occurrit; Familię Sentiorum longe celeberrimę ęternum ferè monumentam: in Sacra Aedicula duo ſaxa Ingentia; Quadratiſſimáq; et literis ſemicubitalibus exculpta uiſuntur.

Giuiratius lacus.

Moraſentiũ. vicus.

Sentiorum familia.

Horum; qui Inſculpti
ſunt, Caracteres;
tantò libentius
hic adduco; quando mihi
videar Familiam Inter Inſubres Inſignem hoc meo
labore ab obliuione vindicare.

L SENTIVS
L F
OVFNIGER
SIGNIFLE
GIOIIII
SCYTICAE
HIC NATVS
HIC SITVS
EST

Eiuſdem
Magnitudinis La-
pis alter Marmoreus Fratris
memoriam continet: In quo et Legio-
nis quartæ, quæ Scythicis genti-
bus oppoſita fuerat,
mentio non
Ingrata
legitur.

Legio. IIII. Scythicis gẽtibus oppoſita.

M SENTIVS
L F O V F
MACER
VETERA
NVS LEGIO
NIS IIII
SCYTICAE
SIBI ET
FRATRI
V F

QVòd ſentij, quorum meminit cor. Tacitus, Inſubres extiterint, etiam declarat Lapis ille; in Aedicula Diui Petri aduineam Mediolani. Cuius Inſcriptionem nõ grauarer huc adducere, ni vererer ligna (quòd aiunt) in Syluam ferre: vt potè in antiquarijs Alciati adnotatam. In eodem phano Moraſentiorum in pariete marmoreo in lapide, fractóq; literæ viſuntur aliâs fortaſſe Sẽtij, memoriam continentes. Coniecturam facit Veriſimilẽ mẽtio legionis Quartę in qua Sentij militabant. Et Quanquam Imperfecta ſit, et Iniurias ætatis paſſa grauiſſimas, eam tamen memoriolam hic annectam. Sentiorum familia.

VETERANI

LEGI

IOVI

VSSLM

SAnè nobis arbitrari licet propter Sentiorum miliſtiam pro Rep. vel ſub Imperatoribus egregiè abſolutam poſt multa pericula; exanclatóſq; foris labores tandem domi In patria ocium cũ honeſtate, et gloria ijs fuiſſe conceſſum. Eodem in tractu Verbanum verſus à Moraſentio vico Miliario fermè tertio Actiatum eſt familiæ Boßiorum oppidum ſanè antiquißimum; eminentibus in Collibus cõſtructum, lacúmq; Glareatum ad ſeptemtrionem ſpectans. Quòd quidem Actiacum appellare non dubitarem; niſi vererer ad Seueros huius ætatis grammaticos velut ad Amphictiones hiſtoricorum ordinem cauſſa mea trahi. Hoc. n. tempore vſus inoleuit; vt ſtatim quod non habetur à Coſmographis; vel hiſtoricis; tanquam nullæ prorſus deſiderentur Hiſtoriæ; uel quòd omnia coſmographi diligentiſſimè obſeruarint; repudietur. Obganiant igitur quicquid velint noſtri temporis Ariſtarchi: quod ipſe ſentiam Ingenuè ſemper fatebor. Arbitror ergo oppidum ego iſtud vel à græcis: quos in Coloniam. C. Cæſar deſcriptos miſit: quos cum regionis eius propter aeris Inamænitatem tederet; In apriciores Inſubrum Colles relicta Colonia ſe recepere; eſſe conditum: denominatumq; ab Actio Epiri promõtorio: vel potius ab Inſubribus in gratiam Auguſti; ob Victoriam cõtra. M. Antonium; cui erant

Actiatũ opp. Boſſiorum.

Amphictiões.

Græcorũ coloni. Nouocomenſes.

Actiũ Epiri promuntoriũ. Auguſtus Cęſar.

hoſtes Infenſiſſimi;ut legere eſt in tertia:quarta;et quinta Philippica apud Ciceronẽ:et Cleopatram ad ipſum promontorium de quo diximus Epiri.Icciircó Populi vt Fauorem Imperatorum facilius aßequerentur Vicos alij;alij Aras;ludos;Trophea et huiuſmodi aſſentationum genera certatim ædificabant;erigebant;vouebant. Vnde Maximus Vates. Virgilius.

Actiáq; iliacis celebramus littora ludis.

Et Horatius.

Iurandáſq; tuum per numen ponimus aras. Horatius.

In liguſtico item littore non procul à Nicea vrbe vicus eſt;oppidum olim florentißimum;quem Trophea Augusti veteres nominabant:nunc audio ab ijs liguribus Villam Francam vocari.In Inſubribus item(vt infra dicemus) Cæſaris Ara fuerat.Nulla igitur aliquem detineat admiratio;ſi oppidum iſtud Actiacum nominauimus nullũ ſequuti authorem ſed ſolam Comiecturam.Id autem fecimus;cum ob ſitus;tum ob nominis ſimilitudinem.Imminet .n.glareato lacui;quem Giuiratum diximus appellari; velut Actium Epiri Ambracio mari: quod noſtra ætate Lartę nuncupant.Fuerit igitur vel à græcis in Coloniam deductis à Cæſare Nouocomum à Rhetis vaſtatum:ſiue ab Inſubribus in apertam erga Cæſarem Auguſtum adu-

Nitea vrbs. Trophea Augusti. Villa franca. Ambracium Mare Larte.

ſlationem conditum oppidum eſt hac noſtra cōmemoratio-
ne dignißimum. Gaudentij quoq; Merulæ ſequor opinio- Gaud. Merula
nem; qui in antiquitatibus ſuis Ciſalpinæ Gallię montem
Robium inter Brianteos colles; quos melius Briganteos di Mons robius Colles Briãtei
ceremus vini et copia, et prę ſtantia celebrem; Orobiorũ
non Robium plurimis argumentis; quę recenſcendi non eſt
locus dici debere, exiſtimat. Multa ipſe prętereo oppidorũ
nomina planè gręcanica Inter Inſubres; hac tantum de
Cauſa; quòd in ijs Andreas Alciatus. fuit pluſquam ocu- Alciatus uir pluſquam ocu latiſſimus.
latißimus. Poßem ſi hiſtoriam vel Coſmographiam abſo-
lutam ſcriberem ſuper hac re centenas (ſi tamen ocium
mihi ſcribendi concederetur) inſcriptiones adducere: in
quibus nomina ſunt pelasga: Qualis eſt illa: quam Lomacij Lomatium.
Haud longè à Nouocomo nuper repertam in marmore Pa
rio Vidimus.

MATRON
V S
IESIXTIVS
AGATHON

Votum (ut ſuſpicor) Veneri, et Iunoni exolutum. Crathera Inſculpta cum Vrceolo; è regione utriuſq; ſacrificium notat. Hunc porrò Ieſixtium nõ abſurdum eſſet arbitrari unum ex Colonis, quos. D. Cæſar Nouocomum miſit. Credibile item Actiacum maioris cum amplitudinis, tum dignitatis, quàm nunc ſit, oppidum extitiſſe. Huius rei facili argumento eſt Buguciacum illinc non procul pagus, ac ſi Barbarè diceres Burgum Actiaci: pauló q; inferius in lacus eiuſdem margine Cactiacum iacet uillula: et ipſa ſatis exigua: ac ſi dixeris caſtrũ Actiaci. Non poſſum aliquando non plurimum admirari; cũ plures Boſſiæ familiæ, quæ adhuc hac in Vrbe florens eſt, eruditiores uiros, et qui ſatis diligenter noſtræ urbis annales conſcripſerunt, et Circumadiacentium populorũ (de ijs maximè loquimur; Quæ ad eius familiæ honorem, gloriámq; pertinebant) origines et nomenclaturas non obſeruaſſe. In Caſtro Actiaci plurima antiquitatis monumenta ſatis Inſignia uiſuntur. Sed pleraq; in Cementum et Calcem ſoluta; Accolarũ quoq; Ignauia a uiatoribus obtrita Interpretationem non admittũt. Quorum primus eſt Tauius neſcio quis: loci illius accolæ Tauium pro Octauio pronunciant: ut pleráq; alia nomina. T. Auium magis legerem. Et quicunq; is Tauius fuit; et ab Imperitis male habitus cęteris tamen annectetur.

Buguciacum pagus.

Cactiacũ villula.

Boſſiorum familia.

Tauius.
Octauius.

TAVIO T F SIM

ON CON TAVI

VS S VR VS R AP

IE PIF IVIRI

I E S A L V E T

S I B I

AB oppido Actiaco ad Giuirati Lacus Initium quindecim tantũ Stadia intercedunt. In lacus ortu Cęlebre Monaſteriũ viſitur: Quod a loci ſitu caput lacus amoemiſſimo in colle aquis vndiq; Scaturientibus Vniuerſę circũ regioni Imminens, cognomẽtũ Seruat. ſunt qui dicant Templum cum cęnobio á viro eius regionis primario regibúſq; Longobardorum Chariſsimo conditum fuiſſe: Cui Cęnobio nunc pręeſt Hermes Stampa Apoſtolicus Prothonotarius Cęſareus Senator literis ac Singulari Humanitate pręditus.

Hermeſ Stãpa

AD leuam lacus glareati;Cuius lõgitudo ſtadia LX. non excedit.occidentem ad hyemalem duo lacus minoris quidem lõgitudinis et latitudinis glareato adhęrent;in quem etiam ſe exonerant à diuerſis quidem pagis circum iacentibus nomina ſortiti:ab Inſignioribus tamẽ. Anterior Monacij.Seu Monecij.poſterior Ternati uel Ter lacus;et Marchalli oppidorum ſeruant nomina. In lacuũ ambitu et Collium verticibus tot ſunt ruinarum Moles Ingentes; quot alibi vidêre licuerit mihi. Hoc etiam In tractu Gallorum Inſubrum robur ad militiam expeditiſſimum fuiße frequentia diſiectorum oppidorum veſtigia facilè arguunt. Idem pręterea notant quę ſuperſunt oppidorum nomenclaturæ: Veluti Marchallum. que quidem dictio Celticam magis;quam Latinam vocem ſonat. Marcham etenim celtæ equum dicunt: vnde et Marcare hoc eſt equitare.Tametſi doctißimus Vadianus Heluetius in Commentarijs ſuis in Melam MarK germanicam dictionem;quę limitem exprimat,eſſe contendat: Vnde et Marchiones limitaneos duces,vel limitum cuſtodes et defenſores dictos arbitratur.A Marchallo haud longẽ abeſt Dauerij vicus haud ignobilis.E regione Dauerij occidentem verſus collis in altum extollitur;ita ſenſim in acutum tendens vt obeliſci magis;quam collis effigiem prę-

Lacus Monacii.
Lacus Ternati.
Marchallum opp.
Marchare.
Vadianus Heluecius.
Mark.
Marchiones.
Dauerii vicus

ſtet Intuentibus.In cuius vertice olim turris fuit altiſ-
ſima:Cuius etiam nunc veſtigia et quidem Ingentia vi-
ſuntur.Turderiam vulgo collem ipſum nuncupant: Ve-
Turderia collis.
riſimilius tamen Turrim aeream olim fuiſſe appellatam
exiſtimamus.Eo quoq; in tractu verſus Ticinum Cim-
Cimbrorum vicus.
brorum eſt vicus olim vt arbitror celeberrimus nunc
verò Colonis ſemiuacuus neglectui eſt. Cuius tam ma-
nifeſta cognatiōe nominis arbitramur poſt inſignē illam.C.
Cimbri.
Marij,et Catuli de Cimbris in agro Nouarienſi; (ibi ſi-
Candium.
quidem et victoriæ;et conflictus typi ſunt Candium; et
Caſtra mariana.
Caſtra Mariana oppida Intra Ticinum,et Seſitem flumi-
Ticinus.
Seſites.
na;adhuc celeberrima) patratam cędem; eorum reliquias
ad Inſubres;qui nondum pacato erant In Romanos animo
ſe recepiſſe:et ab illis per id locorum ſedes fuiſſe conceſſas
facilè crediderim.An magis eſt veriſimile Cimbros illos
in Inſubres nomini Romano hoſtes infenſiſſimos: vt ibi ſe
des firmarent,et ſe mutuis cędibus conficerent; Immiſſos
eſſe: vt huiuſmodi Barbarorum colluuies aduerſus In-
ſubrum conatus ipſis veluti propugnaculo eſſet. Tradu-
ctionis facilitas;loci opportunitas;rei quam ſucceſſuram
Romani arbitrabantur vtilitas;nomen deniq; pagi eius
Cimbrorum.
non procul à Ticino flumine facilè arguunt; atq; etiam
Captiuorum.
Sex myriades
mētecapto perſuadent Cimbrorum captiuorum ſex My-

riadas; quas ſeruatas à Romanis in uita. C. Marij Plutarchus refert; his in locis Romanis concedentibus deſediſſe. Credere. n. debemus victis loca ad habitandum fuiſſe permiſſa, quibus victores vitam, quam Iure belli poterant extinguere, condonarint. Sed poſt quam de Cimbris mentionē fecimus (tametſi Inſtituti nō ſit noſtri, limites Inſubrū transgredi) libet tamē referre Pauló vltra cimbrum Angleriam eſſe diximus: ab eóq; oppido ad occiduam partem altius ad. X V. milia paſſuum Thoſam fluuium in Verbanum Influere. Amnis hic haud dubie olim Athiſo dictus eſt. Cuius ripas Catulum. C. Marij Collegam vallo et Foſſa muniuiſſe legimus; vt Cimbros et Theutonas à tranſitu Alpium prohiberet, quos ab earum ſaltu arcere non poterat. Recentiores male græcum Plutarchi codicem ſunt Interpretati: dum pro Athiſone Atheſim fluuium, qui Veronam preterfluit poſuêre, Titi liuij errorē ſequuti, qui celebritatem Gallicam perteſus; et Venetę gloriæ ſtudioſiſſimus Atheſim pro Athiſone ſcripſit; quod illud Veronenſis, hoc Nouarienſis flumen eſſet agri. Conſtat ſiquidem inter authores omnes (illum vnum ſemper excipio) flumen illud, apud quem ſuperatis alpibus Cimbri conſedere duorum tantum dierum Itinere ab eo loco in quo ſuperati ſunt Cimbri a Vercellis diſtare. C. n. Ma-

Plutarchus in Marii vita.

Thoſa fl.

Athiſo.

Theutones.

T. liuii error.

Athiſo fl. Agri Nouarien.

rius caſtrametatus fuerat Citra Seſitem non procul à Vercellarum vrbe In agro tamen Nouarienſi; quem locũ accolæ Camarianum vocant; peritiores Caſtra Mariana. Porrò Candius ager nunc Candia dicitur Lacmellini tractus oppidum non longè à Pado. Huic noſtræ opinioni calculũ adijcit Euſebius Cronographus diligentiſſimus: qui Cimbros atteſtatur à Romanis profligatos non procul ab vrbe Vercellarum et Pado. Verum cum caſtra mariana licet agri ſint Nouarienſis proximè tamen ſunt Vercellas quàm Nouariam. Iccircò falſò hæc In Vercellenſi agro geſta produntur ab authoribus; qui hæc interſticia prorſus Ignorabant: huiuſmodiq; Victoriæ nomina ſemper ſumunt à locis proximioribus. Porrò Atheſim ſex dierum ſpacio; cuiuſcunq; etiam exercitui ex peditiſſimo diſtare ab illis alpibus; per quas Cimbri tranſiuere, nemo eſt; qui ambigat. Thoſa igitur fluuius ſeu Athiſo à ſummis alpibus à quibus et Ticinus; ortum ducit; effluit: non tamen eodem; vt Ticinus in Auſtrum; curſu ſed hiemalem in orientem primò per Antigoriam vallem pręceps ruit: mox in vernalẽ Orientis plagam cõuerſus ad Creolæ põtẽ; ita Inalpini populi illi nominant; fluuio veteri Immiſcetur: hinc mox dilapſus oſcellam oppidum; quę et domoſſula vocatur; quaſi Domus oſcellana; deinde pręcipiti curſu

Camarianũ. Caſtra Mariana. Candia. Lac melinus. tractus. Atheſis fl. Thoſa fl. Ticinus. Antigoria vallis. Pons Creolę. Oſcella opp. Domoſſula.

Vogoniam alluit. Cuius Incolas miræ eruditionis vir; et diligentiæ Aegidius. Tſchudius in libello; quem edidit de antiqua Rhetia Agones nuncupat. Vniuerſam igitur vallẽ duo flumina iuncta In Verbanum ſimul Influunt. Fluuius porrò; quem ad Creolę pontem Thoſæ diximus admiſceri; à valle; per quam curſus eſt illi; veteris nomen ſumpſit: ab ijs Alpibus incipiens; quibus recta itur in Sedunos. Quas quidem Alpes eas eſſe crediderim; de quibus tertij commentariorum libri Initio Cæſar meminit: quas quoniam magno cum periculo; magniſq; portorijs mercatores adire conſueuerant; patefieri voluit. Quo quidem Itinere ijdem memoria noſtra vtebantur; dum Nundinę; quæ nunc Lugduni habentur; Geneuę exercerẽtur. Breuiori etenim Itinere; minoribus quoq; Impenſis è Gallia per eum tranſitũ in Italiam Lemano; et Verbano Lacubus demum per Ticinum; et Padum apportabantur merces: hæ alpes tranſalpinorum lingua ſeduna videlicet quam Tſchudius celticam arbitratur Graij vocitantur. In Ptholomęi annotationibus ex recentioribus ſunt qui vocẽ hanc gratas hoc ẽ faciles interpretẽtur. Quę res effecit; vt nõ defuerint qui Alpes ipſas; eas eſſe exiſtimarint; quas priſci graias appellarint quod omnino falſũ eſt Alpes enim graię ſunt iuxta Tarantaſiam Centronum me=

Vogonia.
Agidius
Tichudius.
Agones pop.
Vetus fl.
Seduni.
Lugdunum.
Geneua.
Lemanus.
Verbanus.
Grai alpes.

tropolim ad Vallem Auguſtę pretorię; porrò inter Alpes graias vbi Tarantaſia eſt et vallem oſcellę quà ad montẽ Sempronij in ſedunos itur; plurima regio intercipitur. Itali materno ferè Idiomate ſempioni; eruditiores montem Sempronij apellant. Pleriq; et quidem docti (nomina eorum honoris gratia ſubticeo) falſò ex commentariorum verbis arbitrati ſunt Alpes ſummas hoc in loco eſſe. Sed de hac re plura; redeo in veterem Vallem: in qua propter Itineris Anguſtias plurima ex parte mons operariorum manu Inciſus viſitur: maximum omnino Cæſarianę munificentiæ teſtimoniũ niſi in montis exciſi fornice Inſculptæ ſaxo literę notis quidem græcis: ſed quę tamẽ in hanc vſq; diẽ intelligi nequeant; Gallorũ (vt reor) vel Germanorũ opus eẽ indicarẽt. Quicquid ibi cõtineatur; quando Inſpiciẽtibus nõ ſit obuiũ; Barbarum arbitror: Fortaſſèq; Burgundionum Idiomate confectum. Hi ſiquidem populi quos Buguntas (vt exiſtimo) appellat Ptolomeus olim ad Viſtulam vſq; fluuium Germani incolebant hoſq; poſtera ætas Burgundos vocauit. Qui Pauló poſt primam Gothorum in Gallias eruptionem; Sequanorũ prouinciam occuparunt; cuius metropolis eſt Beſuntium; ab antiquioribus Veſuntium nuncupatum. Cum verò gentes Burgũdionum bellaces in Italiam ad bella vocarentur; Gothis à

Mons Sempronii.

Error de ſummis alpibus.

Vallis vetus.

Mons inciſus i valle veteri.

Beſuntium vrbs.

Sequanorum.

Gothi.

præſertim cõtra Mediolanenſium vires rebelles; qui Belliſario adhæſerant: à quibus tandem poſt longam difficileq; obſidionem vrbs ipſa ferro, fame, flamma vaſtata ē. Haud dubiè in Italiam conuolantibus eorũ iter expeditius fuit à Beſuntio per vallē, quam Dubis fluuius alluit, in Ararim ſe exonerans: mox in Antuates populos; quorũ meminit Cæſar; vulgo Pays de vuaut; deinde traiecto Lemano lacu, vel Rhodano flumine per Veragros et ſedunos ſuperatis Alpibus quas ſempronij eſſe diximus vulgo Mont Sempion, per vallem veterem, vbi mons exciſus viſitur, nouiſſimè in Vallem Domoſſulæ deſcendiſſe crediderim. Traiecto poſtmodum Verbano in Inſubres irrupiſſe per Lauenum: Qui portus eſt Verbani celeberrimus. Neq; lectorem locus hic moueat quòd Antuates ad latus Lemmani Lacus pro Pays de vuaut iuxta Cæſaris ſententiam locauerimus Et quòd Idem Cæſar libro quarto Rheni fontem deſcribens, per fines Nantuatum primò fluuium ipſum ferri aſſerat qua è re Cæſaris deſcriptio integra eſſe non poſſet: Populos videlicet eoſdem ad Rheni ortum, et ad Lemmanum Lacum pertinere: locis haud dubiò triũ dierũ itineris ſpatio inter ſe diſtantibus: animaduertat igitur prudens lector Cæſarem in nullo ſibi nõ cõſtare: iccirco in quarto commẽtariorum non Antuatium

Mediolani euerſio.

Beſuntium ſequanorum.
Dubis fluuius
Araris fl.
Antuates.
Pays de Vvaut.

Aetuates.

ſed Aetuatium ipſe potius legerem. Populi Et.n. ipſi teſte Strabone libro.IIII.Ortum Rheni incolunt; cuius verba ſubijciam.Rheno autem vicina omnium primi colunt Aetuatij. Quibus fluminis origo vicina eſt in diaduella mõte;quem alij adulam vocant. Hunc locum dominus Aegidius Tſchudius Heluetius diligentiſſimæ annotauit. Populos eos qui anteriorem Rheni fontẽ habitant.(habet enim Rhenus duos fontes diuerſos et vterqꝫ Rhenus appellatur)etiamnum Tuitſcher vel tueraſcha nuncupari: Corruptè vt(ipſe exiſtimat) Aetuatiorum vocabulo. Decimo à Laueno lapide verſus vrbem Beſutium occurrit oppidum In apriciſsimo colle, Vnde Beſutiorum nobilis Familia traxit originem.Eo in oppido vetuſtiſsima Imperatorum,et Regum priuilegia leguntur.Et quoniam euerſa à Gothis Mediolanẽſi vrbe lectum ẽ apud Idoneos authores octo millia mulierum Mediolanenſium dono à Gotis Burgundionibus datas;non abſurdum eſſet exiſtimare cum Sarcinarum onere;tum mulierum lacbrymis et precibus delinitos in illo amęniſſimo tractu burgũdiones ſubſtitiſſe:aut eorum ſaltem partẽ ibi ſedes firmaſse. Opidũqꝫ ipſum ab eorum metropoli Beſuntio; Beſuntium nominaſſe.Ceterum cum.N.illud ante vulgi auribus nimis Intonaret; paulatim ea ſubducta litera dixere Be-

Dia duella mons.
Adula mons.
Beſutiũ opp.
Beſutiorũ familia.
Mediolani euerſio.
Burgũdiones

ſutium. Sed à diuerticulo (quód aiunt) repetatur fabula; Si qui ſunt qui minus credant gentes iſtas græcis Caracteribus non vſas fuiſſe; conferant ſe ad Commentaria Cęſaris libro Primo: et ibi aſpiciēt Tabulas in Caſtris Heluetiorum repertas notis græcanicis ſcriptas: quos tamen conſtabat Idiomate græco nō locutos; ſed quo et hodie vtūtur celtico; aliogui Caio Cęſari qui græcam ęquè vt latinam linguam nouerat Cum Heluetijs et Germanis opus interprete non fuiſſet. Hæc obiter diximus; in Athiſonis ſeu Thoſæ preter ſpem; mentionem incidentes; Nunc (vt dicitur) ad penſum redeo. In Agro Dauerij antiquiſsima marmora non deſiderantur; quæ facilè arguunt eius pagi uetuſtam nobilitatē qualia ſunt; que ſequūtur; duo iſta.

MERCVRIO
VSLM
ANTONIVS
MAXIMVS

Eodem in oppido ante fores tem-
pli in lapide duas in par
teis fracto in pri-
ma legere eſt.

V F
SEX
ATILIVS
SILENVS

Ternatus vicus.

DAuerio vico Ternatus viculus ſuccedit qui ſuperiori lacunculo nomen Indidit: cui collis Diuo Iacobo dicatus Imminet: habens in vertice caſtri diruti veſtigia. Mirum eſt vidêre eas Turrium, et męnium diſiectas moles: quæ vel ſtulto poſſunt arguere, quanta fuerit caſtri eius authoritas. Ab eo montis cacumine breui ſpacio tres lacus oculis ſubijciuntur Glareatus; Ternatius; qui oppido nomen Indidit: et Monatius. Ternatum porrò dictum arbitrarer à terna natatione: vel vt quibuſdam placet quaſi Trilacum hoc in oppido alterius Atilij tumulus inſpicitur.

Trilacus.

Apud Dauerium, Veriorum ſedem vel domũ: quam plures familias nobiliores olim habitaſſe quę penitus interierint, Credibile eſt. Veriorum cognomento; ex Pagi nomine tantum retento; Argumento ſunt ſitus amænißimus: et perſpicuus tum et antiquorum monumentorũ ſpirę; et epiſtylia quam plurima: adſunt pręterea inſcriptiones ex quibus Duas tantum annotauimus Antonium maximum et ſex. Atilium: Huic et alterum. C. Atilium annectere libuit vt ſimul opera noſtra (ſi quid tamen mea carmina poſſunt) uiuerent, cum Accolarum Incuria pedibus penè obtritæ, ac Breui omnino perituræ eſſent memoriolæ. Veriorum familia.

C ATILIVS
L F POLLIO

De Monaco ſeu Monetio vico, qui vlteriori Lacui cognomen dedit, nihil eſt quod referam pręterquam quod eius nominis oppidum Inter Iapides populos; cuius accollas Gallico more armari Strabo meminit. Nos Lacum ipſum cum oppido à Mona Sanctißimo Mediolanẽſium preſule nomen traxiſſe exiſtimamus: qui primus in Vrbe no

Monatius vicus.

Monas Ep̃us Mediol.

ſtra CHRISTO HVMANI GENERIS REDEMPTORI (vt in annalibus vetuſtiſsimis; quę apud me ſunt; legere eſt) Templũ erexit: idémq; Apoſtolis alterum in Monato: quod quidem hac etiam tempeſtate Sacerdotum Collegio decoratum videmus. Floruit Monas poſt Virgineum partum annum circa Octuageſimum poſt Centeſimum. A duobus Lacubus; et Cimbris recta in vrbem tendentibus in colliculorum velut faucibus obijcitur Cloniola villula olim Coloniola abſq; dubio eò loci à Romanis deducta. Cum. n. M. Claudio et. C. Cornelio Coss. in Ro. ditionem à multis illatis; acceptiſq; cladibus ui tandem Mediolanum deueniſſet: Reliquùmq; Gallorum Inſubrũ. Qui ne ſeruitutem ſubirent; exilium potius honeſtiſſimum ſibi elegere; robur in proximas alpes ſe recepiſſet: huic non nulla loca in montibus Romanos conceſſiße Polybius refert: quod ne Irruptionẽ molirẽtur Coloniolam hanc fuiſſe deductam quis eſt qui ſibi id non perſuadeat. Huiuſcę rei nec Leue preſtat argumentum; quod Paulò ſuperius angleriam ad Verbanum lacum inter Beſuntium ſeu Beſutium de quo mox dicemus et Lauenum Verbani portum ad Cuuię vallis ingreſſum Legiunum (ita oppido nomen eſt) adiacet. Cuius dictionis denominatio (vt in pleriſq; alijs videmus) paululum detorta eſt dempta O litera;

Monas quo tẽpore floruit.

Cloniola.

Legiunum.

et Vltima A in.M.mutata;a ſegione vna factum eſt ſegiunum. Porrò ad Cohibendos tam gallorum quam Germanorum tumultus à Romanis olim ſegionem vnam locatam fuiſſe; nominis ſimilitudo primum facit:tum oppidi antiquitas ex tot ruinarum congerie;et ſapidum inſcriptionibus.loci quoq; opportunitas;adiacet.n. Laucno portui ad quem ex ſummis Alpibus; et à veragris ſedunisq; Barbarę gẽtes in Inſubres primũ;mox in totam Italiam Confluere aſſueuerint.Et eò facilius ab vna legione legiunũ opp.nomẽ ſumpſiſſe Crediderim;cum et in Terraconenſi Hiſpania Vrbs Cęleberrima a Romanis legionibus; quę Diutius eo in loco ſubſtitêre nomen ſumpſiſſe; paſſim omnes authores tradant.Quę quidem paucis ferè mutatis Legiun nomen adhuc retinet. In prouintia quinetiam Narbonenſi Arelate vrbs antiquiſſima Sextanorum et Biterra Septumanorum;haud dubio a sexta et septima legione cognomenta obtinuêre;veluti et Narbo; quam decumanorũColoniam appellat Pomponius Mela à decima legione;et Arauſio ſecundanorum.A legionibus igitur ipſis in pleriſq; regionibus vrbes et oppida a militum ordinibus nomen deflexiſſe eſt clariſſimum; Capitolinus in Clodio legionis quartanorum meminit.Tacitus quoq; in primo libro de quintanis et vndecimanis militibus mentionẽ

Lauenus portus.
Legiun.
A relate.
Sextani.
Biterra.
Septumani.
Narbo.
Decumani.
Pomponius Mela
A rauſio.
Secundani.
Capitolinus.
Quartani.
Tacitus.
Quintani.
Vndecimani.

facit: ſciebant igitur Romani Inſubrum bellaces gẽtes mortis contemptores paratos potius quodcunq; excidiũ, quam ſeruitutem pati. Iccircò ad cohibendos tumultuoſos eorum impetus legionem hanc ſtatutam eo in loco fuiſſe et Coloniolam deductam; quæ eorundem pluſquam virilem audaciam exciperent, credere non eſt abſurdum licet de hac re ne verbum quidem apud authores reperies: ſi quis tamen hac in re negocium mihi faceſſeret; ei poſſem reſpondere, hiſtorias eorum preſertim temporum; quas habemus mancas, et mutilas non modò exiſtere: ſed vitio temporũ eorum partem maximam deſiderari. Ad hos igitur Gallorum Ciſalpinorum conatus; quorum nomine (ſi Saluſtio Polybióq; credimus) nihil à Romanis tetrius, horribiliuſq; audiebatur; credibile eſt Coloniolam hanc à Romanis cõſtitutam fuiſſe et legionem vnam vt diximus vbi nunc legiunum eſt, locatam: ex oppiduli ruinarum reliquijs quanta olim eius fuerit amplitudo facilè digno ſcitur. Ea in villula Neuij ſecundini memoria viſitur In ſtylobathe elaboratiſſimo.

SACRVM
NVMINI
APOLLINIS
L NAEVIVS
SECVNDINVS
PRO
SALVTE SVO
RVM
TVMVL
VSLM

In oppido Legiuno.

D M

V F C IVLIVS

GRATTIANVS

Eodem in Templo.

✠ HIC SCI PRIMI MARTYRIS CORPVS VENERANDVM IN XPO HVMATVM QVIESCIT. QVOD DEO DIGNVS SERGIVS PAPA IVNIOR EREMBERTO INLVSTRI VIRO CONCESSIT AB VRBE ROMA CVM HYMNIS AC LAVDIBVS SPIRITVALIB. Q CANTICIS DVM ESSET TRANSLATVM QVEM INTER SCTOS EIVS SPVS TENEAT PRIMATVM IN MVLTIS VIRTVTIB. ET SIGNIS EST DECLARATVM; RECONDITVM EST CORPVS BEATI PRIMI MARTYRIS CVM RELIQVIIS SCI FELICIANI ANNO INCARNATIONIS DNI NRI IHV XPI DCCCVI KL AVG. INDIC. VIIII. ORDINANTE DOM. ANGILBERTO ARCHIEPO ANNO. XXIII. PASSIO SCTORVM VI ID. IVN.

PAulo infra ſegiunum et Beſuntium ſeu Beſutium; regua in planitie, quę tamen colliculis ſenſim aſſurgentibus adheret haud longe a Verbano lacu Brebia oppidum viſitur; tot Antiquiſſimis monumentis refertum, ut maximam ſui etiam nunc pręſeferat Maieſtatē. In eo Tēplum mineruę fuit. Cuius adhuc ingentia cernuntur Veſtigia; Balnea quinetiam, lauationésq; eo in loco fuiſſe lapis uetuſtiſſimus Inſcriptuſq; docet: Tēpla quoq; duo inſignia continet, In quibus maxima pars Antiquariorum locata eſt: Oppidi nomenclatura (vt eruditioribus Placet) græcam refert Dictionem Brębium quaſi Victoriam ſeu Victorię pręmium dicas; vel ἀπὸ τῆς βραβείας quo nomine vtitur Clitophon pro Decoro et pulchritudine: Vtraq; Interpretatio nobis arridet. Loci tamen ſitus indicat, hoc in tractu inter duos Lacus Verbanum et Giuiratum Circum Vicinos populos olim Quinquatrios Ludos Mineruę Celebraſſe, tametſi ob politiorem ſtructurę formam Oppidum ipſum a Pulcbritudine nomen ſumpſiſſe potuerit: Omnino olim maximum, nunc propè funditus dirutum, Vitelliano tamen ex Viceeomitibus Illuſtri Comite, Integerrimóq; Viro gloriatur, Qui oppido ipſi, vt et pleriſq; alijs vicis et Caſtellis vltra citraq; Ticinum Amnem paterna Hereditate Dominatur: Ex eodem quoq;

Brebium oppidum.

Mineruę. Templum.

Quinquatrii. Ludi.

oppido Brebiorum familia Mediolanẽſis originem traxit; ex qua Hieronymus Brebius noſter; cui ob ſingularẽ prudentiam et fidem a Carolo V Imperatore in Inſubribus ſuprema Aerarij cura demandata eſt; originem ducit: Ex pluribus monumentis quę eo in oppido viſuntur duo nec ſatis integra adduxiſſe ſat fuerit.

C N TERENTIO PRIMO IIII VIR TE-
RENTIAE C IVCCV QVI VICIN. HA-
BITANTIB LAVATIONEM BAL
NEO OPTATISS.

Item.

D M

L COELIVS LFOVF
BARONIS
VIVIR PONTIFICII
IIII VIR ITEM TEMPLI
MINERVAE ET ALBV
TIAE VXORI EIVS
COELIVS PAREN. OPTATISS.
M

AD mõtium radices; quorum in Vertice phanum eſt Phanum Dei parę ad Montes.
totius ferè Italiæ, Lauretano dumtaxat excepto,
celeberrimum DEI PARAE VIRGINI dedicatum. vltra
Glareatum Lacum ad Septentrionem quo in loco tum pri=
mum Colles in altum extolluntur; Variſium iacet omniũ Variſium opp.
Gentium Alpinarum; quę Inter ſummas Alpeis Lucumo=
nem; et Adulam vt Tſchudio Placet ad nos attinent; prę=
fectura frequentiſſima et oppulenta. Non defuêre ſumma
eruditione viri, qui iſtud oppidum vicum Varronis ap= Vicus varronis.
pellarint leuiſſima admodum ſimilitudine nominis addu=
cti. Ego ex Blondo didici inter Aequicolos olim vicũ Var= Aequicoli.
ronis extitiße; qui ætate ſua Amęnis diceretur. Sunt Itẽ Amęnis vicus
qui à græca dictione Variſium deductum velint Theo=
pompi authoritate moti: qui Varetinam regionẽ haud lon= Varetina regio.
gè ab Hadria conſtituit. Cúmq; nullus locus eius nominis
per eas partes reperiatur facilè ad Variſium oculos adie=
cere. Sed ego loci ſitum inſpiciens (vt interim taceam
eruditorum nõnullorum opinionẽ) à Valliũ exitu quę in
id oppidi plurimæ finiunt, Vallexium ſiue Vallexitũ po= Valliũ exitus.
tius dixerim. A duobus .n. lacubus Verbano; et Lucano de
quo mox dicendum erit, Valles; et circum iacentia Itine=
ra in Vallexitum recta extenduntur; et ab alpibus ip=
ſis ad Lacus; et a Lacubus plurimi montes in Vallexitum

procurrunt; Sed poſtquam in id loci Incidimus: vbi de earum Alpium tractu; quę Ticinum emittunt; ſit mentio; vnum et illud annotaſſe operę precium fore duximus. Inter Leopontiorum Vallem; que hodie Leuentina dicitur per quam Ticinus amnis rapidiſſimus à ſummis alpibus nũc Sancti Gothardi decurrit; et Vallem vulgò Meſochi; quam Meſus fluuius alluit à Culmine ocelli; vulgò Sancti Bernardini monte deſcendens. Tertia Vallis interduas continetur; Breuniam vocant. Quæ et ipſa à Lucumone monte nunc Sancti Barnabæ nũcupato flumen euomit; quod ſupra Billinzonam oppidum ſeu Bilitionis Caſtrum vt recentiores volunt apud Polegium vicum cum Ticino in vnum coáleſcit: vt inquit Ouidius.

Maiori perdit nomen in amne minor.

In Valle ipſa habitare populos; qui Breunij vocentur nominis cognatio declarat: vt Interim taceam Plinium hoc loco; qui in eo Alpium Latere; quod ad Inſubres ſpectat penès Leopontios locat. Sed cum de oppidi ipſius nomine Inter eruditos non ſatis conueniat (plurimis.n.diuerſiſq; appellationibus nuncupatur) quid et nos de oppidi ipſius nomenclatura ſentiamus dicere non grauabimur. Sunt qui Birinzonam; Bellizonam alij; ſeu Billinzonam vocẽt. Quo argumento recentiores Bilicionis caſtrum di-

Lepontii.
Vallis leuentina.
Mons Sancti Gothardi.
Vallis Meſochi.
Meſus fl.
Culmẽ ocelli.
Mons Sancti Bernardini.
Vallis Breunia
Lucumonus
Mons nũc Sãcti Bernabę.
Bellinzona.
Bellitionis caſtrum.
Polegiũ opp.
Breunii opp.
Plinius.

xerint; nec illi aperuẽre; nec ipſe video. Nos oppidum à Breunis populis cognomentum obtinuiſſe facilè crediderimus. Itaq; non Bellinzonam; vel Billinzonam; vel cum neotericis Bilicionis caſtrum; ſed potius Breunorum caſtrum; vel Breunizonam dicerem: quaſi Breuni agri zonam ſiue ſectionem; aut finem: calculum huic opinioni addunt Alpium; et Vallis Breuniȩ accolæ: à quibus ȩtate hac etiam Bronzona pronunciatur: que quidem vox cognatione ipſa ad priſcam populorum appellationem ſatis videtur alludere. Nunc ad Vallium topographiam; quibus à duobus Lacubus in Vallexitum iter eſſe diximus; noſtra feſtinet oratio. Plures à Verbano; et Lucano Lacubus vales in vallexitum finiunt: Sed quinq; ſunt Inſigniores. Prima ad Lauenum verbani portum extenditur: cui è regione vltra Lacum eſt Intrium; et Pallantia; haud procul à Thoſæ ſiue Athiſonis hoſtijs in Verbanum. Et quo in loco Sequanorum. ſeu Burgundionum iter à Beſuntio eorum metropoli in Inſubres deſcripſimus. Adhȩret huic Valli Cuuia à vico olim; et nunc vallis prȩcipuo nomen ſortita. Cuius ditio antiquiſſimæ Cottarum familiȩ Inter Inſubres paret. Hanc vallem carmine elegantiſſimo olim Io. Stephanus Cotta poeta percelebris vallis ipſius Regulus quando deſcripſerit; ad Gannen hoc meo ordine ter-

Breunzona.
Breunorũ caſtrum.

Quinq; valles in vallexitum deſinunt.
Lauenus portus verbani.
Vallis prima.
Intrium opp.
Pallãtia opp.
Sequani.
Burgũdiones.
Secunda vallis Cuuia.
Cottarum familia antiquiſſima Mediolanenſis.
Tertia vallis.
Stephanus Cotta.
Gannæ.

Aurifodinę. Vallis gannę. Louiniū opp.

tiam redeo. Hæc aurifodinis et priſco æquè ut; Et opulento Monachorum Cenobio celeberrima eſt. Hæc in oppidum Louinij iuxta Verbani partem alteram viatorē ſiſtit. Sunt

Lauinium.

qui hoc Lauinium vocent; Quam ob rem viderint ipſi: ego communem vſum loquendi, quó planius Intelligar; ſequor.

Germiniacū opp. Triſſia fl.

Louinio proximum eſt Germiniacum oppidum vulgò nuncupatum. Inter hoc et illud Trißia fluuius qui Lucanum Lacum exonerat in Verbanum, dilabitur. Putarē autem huius breuiſſimi tractus fluuium quo abundat; A loſa piſce, qui à græcis θρίσσα dicitur; denominatum.

Aur. Albutii. De Lucano lacu opinio.

Lucanum porrò Lacum Aur. Albutius noſtri temporis poeta Inſignis, et qui olim magis nominabitur partem Verbani exiſtimat Germiniaci nomenclatura motus: quaſi uelit Interpretari Geminum Lacum: tam contracto. n. curſu Trißia Verbanum Ingreditur, ut vnus; idémq; Lacus

Geminus lac⁹

videatur. preſertim cum de Lucano, de quo et à nobis aliquid referetur nulla ab antiquis authoribus quam ipſe viderim; facta ſit; mentio.

Vallis quarta.

Quarta uallis per vicos Induni, Arciſatis, Vigluuij, cliuum vſq; protenditur, Indéq; ad Lucanum excurrit Lacum, et ad eam lacus partem maximè, quam portū vocant.

Portus lucani Lacus.

Quinta et vltima à Stabio ad ripam Sancti Vitalis viculū; qui caput lacus appellatur excurrit.

Caput lacus.

In alteram mox Lucani partem recta tenden-

tibus occurrit Vallis hæc Nouocomenſis vrbi vicina eſt et proximior. Elegantiſſime in Vallexio; ſiue Vallexito antiquitatum Inſcriptiones leguntur. E quibus ne ſequentia perirent hæc tria monumenta; viua reddidit ſua commẽdatione Alciatus. Quartum In ordine nuper Ambroſij noſtri Calimeri opera; qui huiuſmodi delitijs oblectatur; apud nos viuit. Alciatus. Ambroſius. Ca limeri.

I O M
CCANIA
NVSARAM
VOTAM
F
L M

ALIO QVOQ; IN LOCO.

MAXIMA
VERA
IDEA
IOVIS

ID ETIAM ANTIQVITATIS

IBIDEM VISITVR.

SEX
PAEONIS
MARCELLI
FIL

HOC CALIMERI NOSTRI DILIGENTIA REPERTVM EST.

MACRINAE VERINAE VALERIVS LVPIO CONIVGI CARISSIMAE

A Vallexio recta ad Lucanum Lacum contendenti; In Valle; cuius à nobis habita mentio eſt; Arciſate oppidum ſanè (vt ipſe arbitror) vetuſtiſsimum eſt. Antiquitatem Luce clarius arguunt elaboratiſſima plurimarum Inſcriptionum monumenta. Sunt qui arbitrentur et pro certo habeant municipium hoc à priſcis Aram Cæſa-

Arciſate opp.

Ara Cęſaris.

ris fuiſſe nuncupatum: Sed dictionē aiunt contaminatam à vulgo paſſim corrumpente omnia. Argumentum huius rei trahunt à marmore miræ cum vetuſtatis, tum elegantiæ nuper à ruderibus ſterquilinij, et obliuione extracto diligentia Nicolai Caſtillionei iuriſconſulti et mea: auxilio autem Mayni Moccioni, Eius vallis opum magnitudine primarij. Ex cuius Inſcriptione, qui aderant docti homines, argumentabantur id oppidi à vetuſtioribus Aram Cæſaris fuiſſe appellatum. Nihilq; referre atteſtantur Mercurio an Cæſari hæc dicata fuerit Inſcriptio à L. Cominio. Quando Auguſtum conſtet fuiſſe Mercurium appellatum à Romanis. Superq; hoc negocio Horatij carmen celebratiſſimum illud adducebant.

Nicolaus Caſtillioneus iuriſcon. Mayn⁹ Moccionus.

Auguſt⁹ mercurius dictus. Horatius.

Siue mutata Iuuenem figura.
Ales in terris Imiteris almæ.
Filius Maiæ patiens vocari;
Cæſaris vltor.

Itaq; ego, qui nolo in re tam tenui superſticioſum nimis videri, potius illis aſſentitus ſum, quàm aduerſarios in me cōcitare. Cum verò quid et ipſe de hoc ſentiam Paulo poſt ſim dicturus. Redeo ad L. Cominium. De quo vt plenior cognitio habeatur, Ipſam prius Inſcriptionem ad nectam: deinde qui fuerit, conabor explicâre.

L. Cominius.

MERCVRIO
L COMINIVS
POLLIO
MILES LEG
XIII GEM
BENEFICIA
RIVS LEGATI
CONSVLA
ARAM ET
TECTVM
V S L M

Cvm ex primo belli Gallici commentario. C. Cæſarē ex hac noſtra Ciſalpina Gallia delectum in Heluetios traduxiſſe exiſtimatur; non ab re aliqui. L. hunc Cominium Inſubrem à Cæſare in militiam aſcriptum fuiſſe: deinde cum diu et feliciſſimè rem nauaſſet; vacatione militię non donatum modo; ſed Priuilegijs et muneribus à Galba vel aliquo alio Cæſare honeſtatum in patriam ſeceſſiße in otium perpetuum. Huic opinioni nec refragabor nec aſſentiar. Ipſe autem arbitror. L. hunc Comminium Cuius et familia apud Inſubres aliquid nominis decoriſq; retinet; non Cæſari, ſed Mercurio; qui Inſubribus maximo honori fuerat; cum quód mercibus et Lacubus pręeßet tum quód Maheſeos periti Clima hoc noſtrum ſub Mercurij tutela eſſe velint; Aram dicauiſſe. Cęterum cum huius rei gratia in hanc Arenam minimè deſcenderim; ad tria illa elementa GEM. Interpretanda me recipio: verum hac in re ſciant omnes non dici à me quod ſit certiſſimum: ſed quid ipſe ſentiam. Sunt qui Geminatæ Interpretentur. Ego Geminę potius dixerim uelut ex duarum reliquijs vnam factam legionem. Cuius etiam mentionem habemus in Commentarijs de bello ciuili. Cor. etiam Tacitus hiſtoriarum author diligentiſſimus Libro decimo nono legionē hanc geminam ijs verbis celebrat. Vulgata (in-

L. Cōminius.

Cominiorum familia.

Inſubres ſub quo climate.

Gemina legio

Cor. Tacitus.

guit) Victoria poſt principia belli ſecũdum Flauianos duę legiones .VII. Galbiana: XIII. Gemina cum Vidio Aquila legato Patauium Alacres veniunt. Hæc ille. Ex ijs itaq; verbis colligimus Legionem. XIII. agnomento geminam fuiſſe. Occurret hoc loco ſciolus mihi aliquis Gallico nomini Infenſiſſimus dicens authoritate. T. Liuij non emitti optimum peditatum à Gallia Ciſalpina. Huic autem ego Ciceronem; qui fide et authoritate decem. T. Liuijs antecellit; fortiter oppoſuerim. Qui tertia; et Quarta Philip. Citeriorem hanc noſtram Galliam Florem vocat Italiæ; Imperij Ro. pręſidium; et pacis ornamentum. Peditatui pręterea Alpino palma datur ab hiſtoricis. Lectum ad hæc eſt à Galba duas legiones has In Gallia ſcriptas eſſe. Arbitrantur ergo legatum hunc multi de quo in lapide fit mentio; cuius beneficiarium. L. Comminius ſe fatetur; Vidium Aquilam fuiſſe. Dum hæc memoriæ proderem mea et Merulæ diligentia in Herculearum Thermarum fundamentis in vrbe hac noſtra; vbi nunc Diui Laurentij Phanum colitur: marmoreus lapis eſt inuentus: in quo eiuſdem Leg. XIII. Geminę memoria ineſt: cui Rufinus nõ ſolum Tribunicię; ſed alius generis autoritatis pollens pręerat. Inſcriptio plurima ex parte confracta eſt, et tot ſuper ageſtis edifitijs ita Inter Cementa fuerat obruta; vt niſi ruina eam

Flauiani. Galbiana legio. Vidius aquila

T. Liuius arguitur authoritate. Ciceronis.

Thermę. Herculeę. Templũ Diui Laurentii. Leg. XIII.

aperuiſſet; lucẽ nunquam erat viſura. Vtrunq; marmor vnius eiuſdẽq; Lapidicinę; qui Cõminij memoriam ſculpſit eandem preſefert manum. Ex ijs porrò Inſcriptionibus duabus; Ignauiſsimus quiſq; ſibi perſuaſerit Legionẽ hanc Inter Inſubres ſcriptam ab Imperatore: quando et milites; et Tribunus ipſe Mediolanenſis Inueniatur. Curtiorum Familia ſiquidem ex qua erat Rufinus Mediolani egregie floret. Porrò quot dignitates apud Imperatorem (vt aliqui volunt) Galbam; hic Rufinus obtinuerit; hęc declarat Inſcriptio: Tribunatum eius. XIII. Leg. Gem. VI. Viratũ. III. Viratũ; vt equitũ turmas duceret. Nouiſſimè vt monetis: monetarijsq; præeſſet auri argẽti; et Aeris conflandis.

Curtiorum familia.

R R V F I N O

T R I M I L L E D XIII

V I V I R T V R M I S

D V C E N III V I R

A A A F F C C V R T I

V S P A T R

L D D

SEd iam ad ſuſceptam Vallis; in qua ara Cęſaris eſt; deſcriptionem redeamus. Porrò cum Aram Cęſaris dico; oppidum Intelligo vt non nullis Placuit quod; nūc vocant Arciſate tametſi quid de eo oppido certius ſentiamus Inferius deſcribemus. Eo in oppido Lapis quoq; viſitur in quo Martialis quidam Mercurio vouit. Omnino vt iam dictum eſt Inſubribus maximo fuit honori Mercurius Tutelaris vt opinor Deus: Quòd mercium et Lacuum; quorum magnus apud nos prouentus eſt; cuſtos haberetur. Eius lapidis hec eſt Inſcriptio.

Ara Cæſaris in Inſubribus.

Arciſate.

Mercurius Lacuum mercium deus.

MERCVRIO
C F
MARTIALIS
MAR

Luteuii. Memoriola.

INnumera propè eo in oppido sũt ſaxa literis inſculpta: Sed omni ex parte contracta ac mutila. Quæ omnino à nobis compoſito prętereũtur. Luteuij tantũ memoriola ſcilentio à me non inuoluetur. Quod nomẽ adhuc noſtris Inſubribus gratiſſimum eſt. Caracterum politia hunc antiquiſſimum eſſe DECLARAT. non vt quidam volunt hominem celticum aut Germanum.

LLVTE
VIVS
LATER
NVS

Vicus Biſuſti.

IN eadem Valle illinc quinto fermè ſtadio Biſuſti uicus accedit. Pagus omnino bis terq; vſtus; Si loci reliquiæ inſpiciantur. In eo; quod memoratu dignum ſit; reperitur nihil; prętер Aedes Mayni Moccioni ſatis ſumptuoſe ſtructas: quibus non vicus modo ille; ſed ea Vallis ita ornatur: vt de ijs illud merito dici poſſit.

Maynus Moccionus.

Vnáq; iam tota ſtabat in vrbe domus.

E regione orientem verſus æſtiuũ ſolem Colli imminet Cli-
uium: vicus eſt ſanè conſpicuus; qui ſibi; ipſi nomen Indi- Cliuiũ vicus.
dit in Cliuo conſtructus: à quo velut è ſpecula anterior
poſteriórq; Vallis latè proſpicitur. In poſteriore Stabula Stabula.
ſunt; oppiduli id nomen eſt; quod Stabium modo vulgus ap Stabium.
pellat. Arbitror autem ibi fuiſſe equorum Stabula eorum
militum; qui prędidij loco eas partes tutabantur ab excur
ſione Inalpinarum gentium: quæ ſubito agmine illum tra-
ctum populabantur. Ad Collis dorſum cui Cliuum immi-
net; duo municipiola viſuntur; Pſaltriũ Lapicidinis per- Pſaltrium.
celebre; et Iſarſum vbi antiquiſſimi populi Alpinarũ gẽ- Iſarſum.
tium à. C. Plinio Hiſarci appellati, ſedes habuerunt. Quod Hiſarci populi
ſi quiſpiam oppidum Arciſate Hiſarcis populis pertinuiſſe
exiſtimarit: nec Incongruum fuerit, cum loci vicinia: tũ
nominis ſimilitudinę arguere Arciſatę dictum. vel Hi- Arciſate. Hiſarcorum
ſarcorum aram vel arcem non autem vt ſupra dictum Arx.
eſt Cęſaris Aram: vt multis placuit In vico Cliuij memo
rialæ ſunt Albutiorũ: qui mihi ſunt acceptiſſimi, quod ex
ijs tam antiquiſſimis natalibus orti ſint Aurelius poeta Aurelius.
egregius ab Alciato etiam celebratus: et. Io. Iacobus har- Albutius poeta.
monicę muſices peritiſſimus: mihiq; non ob hanc Cauſſam Io. Iacobus. Albutius.
ſolum, ſed morum ſuauitate chariſſimus. In horum igitur
gratiam memoriolam hanc Albutiorum hic annectam.

L A P I C I O

B R V T T I D I O

S O T E R I C O

Q V A E S T O R I

A N N I

P R I M I

C V R P R A E S I D I

E T A L B V T I A E

S E X F I L

E X O R A T A E

E I V S C E N T

C E N T O R

EODEM QVOQ; IN OPPIDO.

D O L O B R A R

S C A L A R I O R

L D   D C

MAgiſtratus hic; quē Fabrorum Pręfectum vocant; non infimę ſortis eſt in Caſtris: vt potè cui cura nō modo metandorū Caſtrorum, Fabrorum; lignariorum; Carpentariorum. Ferrariorum demandata fuerat: Sed etiam qui Machinas bellicas ad expugnationem vrbium nouas commentaretur; veteres reficeret; ſub terraneos cuniculos faceret: Aquarum detrimentis occurreret. Porrò ex notis illis quatuor Intelligimus Locum dediſſe diuū Cæſarem. In collis (vt à diuerticulo repetetur fabula) radice; In quo Cliuium Imminêre diximus Vigluuium Iacet. vicus olim Cliuij. Id ergò magis Vicluuium Hoc eſt vicus; Cliuij; dicerem; quam Vigluuium: In eo nulla; quę ipſe viderim; vetuſta ſunt monumenta. Vallis quinta et in noſtro ordine vltima: Quę plurimis Oppidis; Caſtellis; arcibus; vaſtatis eſt frequens. Eius regionis Incolę velut per manus acceperint à maioribus conſtanter aſſerunt eo

Fabrorum prefectus.

Vigluuiū Cliuii vicus.

Vallis quinta.

Equorum ſtabula.

In tractu fuiſſe Equorum ſtabula vel Inſubrum Principum; aut Ro. Cæſarum: Unde ſtabio adhuc nomen eſt oppidò Vallis ipſa aperta ſatis eſt et herbidam habet planiciem ad equorum greges alēdos. Hic fermè tractus; qui memoria noſtra Inſubribus parebat; circum alpes omnis Principum negligentia nunc Heluetijs paret. Plurima In ſtabio antiquaria viſūtur; et ea quidem elegantiſſima: verum ne longior efficiar; ex multis vnum dumtaxat adnotandum duximus; vt ex eo liquidò cognoſcatur; quid antiquitatis lepôriſq; ſit reliquôm. vel vt inquit conterraneus poeta noſter.

Virgilius poeta Gallicus.

Et Crimine ab Vno.

Diſce omnes.

Gallis Inſubribus etiam fuit æternitatis p memoriolas cura.

Cæterum antequam vlterius progrediar; refellenda eorum opinio eſt; qui arbitrantur; quicquid eſt huiuſmodi ornamenti per orbem terrarū; à Romanis fluxiſſe. Intelligant igitur etiam noſtris Mediolanenſibus hanc curam; vel vt ſignantius loquar diligentem ſolicitudinem æternitatis extitiſſe. Immo (vt ingenuè fatear, quicquid de hac re ſentio) huiuſmodi opinionis ſum; vt quæ hic ſunt ab Inſubribus nō autem à Romanis erectas fuiſſe arbitrer: niſi Fortaſſe huiuſce rei præcipua mentio conſtiterit. Sed ipſam tandem Inſcriptionem legamus.

V F

C V I R I V S V E R V S

O V F M E D V I V I R

I V V P O N T I F E X

D E C V R I T E M

M A N I B V S

F I L I O R V M S V O R V M

C V I R I O V E R I A N O

E T V I R I A E C F V E R A E

Q V I V I X E R V N T

A N N

Q V I N O S D E N O S

Dicet fortaſſe virum hunc aliquis ex Romano ciue factum Mediolanenſem; at nos reſpondebimus huic authoritate Ciceronis in oratione pro Cor. Balbo (ſi tamen rectè memini) lege cautum fuiſſe ne quis Inſuber Romana Ciuitate, vel Romanus noſtra donaretur. Hæc Vallis nouiſſima ad Lucanum Lacum, et ad eam partem; quæ caput Lacus nomen tenet; terminat: quo in loco ab oppidi eiuſdem nominis vicinitate nomen ſortitus eſt, mons Mindricius. Hunc Alpinæ gentes Montgeroſum; quaſi cum peritioribus dicere velint generoſum montem; nuncupant. Ad hunc Herbipolę, ſiue mauis Herbilegas appellare per May menſem ſimplicium colligēdorum gratia ex tota ferè Ciſalpina Gallia certatim confluunt. Paulò inferius eſt ad Nouocomum iter ſatis arduum et difficile: quod in montium radicibus et ad ripam Lucani Lacus conſtitutum: per quod tamen à Vallexio ad eam vrbem mercatores portorys difficilimis ire conſueuerunt. Deſcriptus eſt tandem à me tractus vniuerſus qui à Lario ad Verbanum, et ad Alpium Crepidines extēditur. Inter hos autem Lacus Lucanus eſt ab oriēte in occidentem excurrens. Porrò an Lucanum oppidum Lacui nomen, an Lacus oppido dederit non ſat ſcio. Satis verò aliquando admirati ſumus (hæc obiter dicta ſunto, poſtquam in huius mē

M. Cicero p Cor. Balbo. Conditiones fęderum inter Inſubres & Romanos.

Mindricius mons. Mons generoſus.

Lucani Lacus Deſcriptio.

tionem Lacus incidimus) tot Geographię authores; tam veteres quam Neotericos, qui vt alijs alij diligentiores haberentur; queq; minima (et vt inquit ille) Apinas Tricaſq; ſunt ſectati; huiuſmodi Lacus non meminiſſe: Cum tamen à Prolitio Illuſtris familiæ Triuultiorum ditionis: quod oppidum ad Lacus initium ſtatim iacet; ad finē vſq; vbi Triſia fluuius in Verbanū Lacum ſe exonerat. XXV. paſſuum mil. intercedant. Eiuſq; latitudo alibi ſit. XVI. alicubi. XXIIII. ſtad. conſtet. Hi tamē Eupilis exigui admodū Lacus quē vulgò Puſiani nominant; vnde Lambrus erūpit; inter Inſubres meminerunt. Qui non procul abeſt à Licinoforo: quod à pleriſq; Incinum inter Inſubres oppidum exiſtimari diximus. Lacus porro huius originē rationēq; olim Adoleſcentes audiuimus a Ioanne Antonio Caſtillioneo fratre Inſigni Phyloſopho et Matheſeos peritiſſimo; Qui demum Franciſci Gallorum Regis Phyſicus et quidē chariſſimus apud Luthetiam Parhiſiorum fato functus eſt. Is Ariſtotelis ſententia aiebat. Non ſemper eadem loca terræ aquoſa eſſe: aut arida ſed permutari ſecundum fluuiorū Generationes et defectus; et non ſemper hoc quidem fieri mare hoc autē terram perſeueraſſe Sed ſit vt vbi nunc mare olim arida; vbi autem nunc arida; olim fuerit mare. Hac Phyloſophi ſententia; fieri potuiſſe exi-

Adagium de Apinis Triciſq;.
Prolitiū opp. Triuultioꝝ.
Eupilis Lacus
Lacus puſiani
Lambrus fl.
Licini forum.
Incinum.
Io. Antonius. Caſtillioneus. Phyſicus.

ſtimabat eo in loco Lacunam quidem fuiſſe; vel Paludes ad Inferiora vallium ſtagnantes. Quæ demum erumpentibus per ſubterraneos Cuniculos aquis copioſioribus ſolito Lacus formam receperint. Hanc autem rem factam credebat poſt Imperij Romani Inclinationem Vndiq; in Galliam hanc Ciſalpinam velut in propugnaculum totius Imperij firmiſſimum Inuadentibus Barbaris. Quorum ætate literarum non modo; Sed artium quoq; ſtudia peſſum Ierant: et omnia ignorationis nebula prorſus obducta: vt facilè defuerint authores, qui rem tanti momenti ad poſteros tranſmiſerint. Verum vt ad rem redeam omnino cõſtat in altiſſimis montibus magnas quoq; et Immenſas ſpeluncas eſſe, et in eis aerem ob Cauernarũ humiditatem in aquas reſolui. Cum Igitur Immenſus ſit aer; ac perpetuò agat, hinc ſluuiorum ſunt origines perpetuę. Sic Anaximenes putabat ex aere gigni omnia. Sunt qui has aquarũ omnium ſcaturigines oceano potius adtribuent: et in eundem redire. Idemq; teſtantur et Sacri Codices primo Eccleſiaſtes. Quibus rationibus puto ſatis conſtare in maximis montibus ſubterraneos ſpecus crebris et redundantibus adeo aquis oppleri, vt aliquando montium latera erũpi ſit neceſſe: vel arua ſtagnari, atq; obrui: Vel conualles aquis Inſolitis ſubitò in paludes, et plerumq; in Lacus con-

Anaximenes Philos. putabat omnia ex aere procreari

Eccleſiaſtes.

uerti. Huic fratris opinioni ſuffragatur res; quam ipſi poſtea vidimus; dictu mirabilis: et quę humanam penè fidẽ videtur excedere: eam tamen hic annectere non grauabor. Dñ Campilioni (vicus ẽ ad ripam Lucani Lacus expoſitus; vulgus Campionum vocat) bellis in patria ſeuientibus agerem anno virginei partus. XXViij. ſupra mille, et quingentos per octobrem menſem (niſi me fallat qualitas tẽporis) quarta fermè noctis vigilia à montis latere, qui oppido ad orientalem plagam Imminet: tantam aquarum Illuuionem, ſubitámq; pręter omnium opinionẽ terra euomuit nullis pluuijs; nulla ſęuiente tempeſtate terrę ve motũ pręeuntibus Vnius diei et noctis; et quinq; horarum ſpacio: vt iam de omnium ſalute deſperaremus: Vniuerſiq; Lacus accolę non de uẽtura vniuerſi orbis conflagratione; ſed de ſecundo Aquarum Cathacliſmo vererentur. Tantus verò pauor nos, qui huiuſmodi innundationibus viciniores eramus, Inuaſit: vt ædibus derelictis non cacumina montium; quæ et aquis operiri hęſitabamus aſcendentes: ſed conſenſis piſcatorijs Lembis, quos caſus offerebat, aquarũ procellas fugientes In aquis ſalutẽ ipſam conſtituerimus. Eedem ferè Aquarum Innũdationes ſexto fermè hinc anno in Suburbijs nouocomẽſibus a latere montis qui Templo diui Abondij Imminet ſu-

Campilionũ vicus. Campionum

Mira aquarũ illuuio.

bito eruperunt; quę breui tamen temporis ſpatio exſicatæ ſunt. Eius templi Antiſtes; vel (vt aiunt) Commendatarius eſt Philippus Caſtillioneus Inſubrum ſenator Integerrimus; vir omni ex parte reuerendus Qui collabentes vetuſtate Eius Cęnobij Aedes magnificentiori forma Auguſtiores reddidit. Ex ijs colligi nullo negocio poteſt mõtes Inter Lacus larium et Lucanum exſtantes aquis omnino pręgnantes eſſe.

Philippus Caſtilli.

Et olim vel illic Lacum fuiſse nullum: aut ſi fuerit; adeo anguſtum extitiſſe: vt eum Coſmographi memoratu Indignum duxerint. In Lucanum Lacum ſe, quem ipſe viderim; nullus Inſignis fluuius exonerat: et nihilominus Triſiam emittit tanta aquarum copia; vt is nauium capax eſset; niſi ſaxoſæ anguſtiæ; pręcipitésq; Cataractę penitus obſtarent. Hæc omnia facilè probant aquis montes pręgnanteis eſſe. fluuius ab exitu ad hoſtia Inter Louinum; et Germiagum oppida Stadijs fermè. XLVIII. decurrit. Ex lacu igitur ipſo; quem Lacunam fuiſſe exiſtimamus; oppidum Lucanum; quaſi Lacunum diceres ſecunda vocali prępoſita nuncupatum arbitror. Neq; nos latet ex recentioribus et quidem eruditiſſimis vocabuli Lucani ſimilitudine deceptos hoc In tractu Gaunos populos Locaſſe: Quorum tamē nulla apud Strabonem et Ptholomęum;

Triſia fl.

Lucanus Lacus.

Lucanũ opp. Lacunum.

Gauni pop.

et Ipſum Plinium diligentiſsimum antiquitatis obſeruatorem mentio. Porrò videntur Innuere Lucanum nunc dici; quod olim Ingaunum mutatione I. in L. N. in V. G. in C. et abiecta V. Verum vbi hi populi nuſquàm gentium reperi. Niſi fortaſse velint Gaunos eos Populos eſſe; quos (vt Inferius dicemus) Plinius in recenſcendis Alpinis gentibus Libro tertio Naunes appellat. Veluti plurima apud authorem hunc populorum nomina corruptè legantur. At nos Gaunos; vel vt alij dicunt Gaunes In tertio Inflexu; in regione Vallis Ganne A nobis deſcriptæ nominis cognatione Illecti verius collocabimus; quàm apud Lucanũ Lacum. Sed iam à Lacu ipſo Pauló Inferius recedentes ad Solbiatum vicum peruenimus: qui orobios ab Inſubribus ſeperat: vulgo Dioceſis (tametſi dictio hæc plane græca ſit; qua ſignificatur diſpoſitio; ſiue diſpenſatio; aut adminiſtratio; vel Iuriſditio) Nouocomenſis dicitur. Sunt huiuſce nominis plures apud Inſubres pagi. Hos Nicolaus Caſtillioneus dictos atteſtatur quód in ſolo ſint Beato hoc eſt diuiti; opulentóq;. Porrò hoc; quo ager Mediolanenſis à Nouocomenſi diuiditur; cęteris longè beatius arbitror. Non modo quod Inter has vrbes medium ſit: Sed quod ad agrũ Nouocomenſem attineat: qui non tantum tribus Plinijs celebratiſſimus eſt: Sed etiam Benedictio Iouio: qui ſi omni-

Plinius.
Ingaunum.
Gauni.
Naunes.
Gaunes pop.
Vallis Gaunę
Solbiatum vicus.
Nicolaus Caſt
Orobii.
Solum Beatũ
Benedictus Iouius.

bus huius ætatis viris doctiſſimis conferretur, non erit huiuſmodi collatio Iniqua: quando ſit non minus omnium bonarum literarum ſtudio; quam Inculpatis moribus ſpectabilis. Hunc Igitur cum ſciam Orobiorum; antiquitates tum maxime eas quę ad Nouocomenſes ſpectant diligentiſſime annotaſſe: Inde pedē refero; ne in Alienam (quod aiunt) meſsem manum Inferam. Cum tamen Tractum omnem Qui agro nouocomēſi adheret; Inter vtrumq; Lacus Larij Cornu adiacentem, iam dudum deſcripſerimus; In primiſq; Vallem quam Aſcinam nuncupant ab Angulo videlicet terrę extremo; in quo Belaſium olim (vt audio) Bilacum dictum; oppidum Longobardorum viſitur; ad Lacum Eupilim; Qui in fluuium Ombronē exonerat. Mira ac propè Incredibilia hoc in tractu ſunt Gallorum Inſubrum Monimenta; Quę ante me an annotata; et in lucem edita fuerint; non ſat ſcio: Vnum vel illud tamen non omiſerim; In Valle ipſa Aſcina Franciſci Sfrondati omnis Doctrinę Viri Singularis; Ampliſſimoq; in Senatu Inſubrum Cęſareo in Vniuerſo Terrarum Orbe Celebratiſſimo; Senatoris; eius Vallis Principis opera; Lapis Marmoreus grandioribus literis Inciſus; in hanc vſq; diem ſepultus; in Lucem prodijt. Cuius antiquiſsima Inſcriptio; Inſubrum Magnificētiam teſtatur quorum oppibus; et animo-

Cor. Tacitus.
Belaſium op.

Bilacum.
Frāciſcus Sfrō dat⁹ Senator Cæſareus Senatus Inſubrū toto orbe celeberrimi.

rum magnitudine; ac liberalitate; oppidis, Regionibuſq; ipſis cognomẽta Indita eſſe Videmus. In eo ſi quidem Mediolanenſis familię Burrorum; quę etiamnum in Vrbe floret memoria legitur. Inſcriptio ea eſt.

GENIO ASCI

P PLINIVS BVRRVS

ET C PLINIVS

AETERNI

Gaudentius Merula vir Doctus; et diligens; Burros ipſos dictos exiſtimat non quaſi Birrhos à colore videlicet Ruffo; ſed quód pro gentilitÿs Inſignÿs bouem habeant caudatum: meminiſſeq; ait huius fermè rei Seruiũ Grammaticum in illo Georgicorum carmine.

Continuò in ſyluis magna vi flexa domatur.

In Burim.

Martialem quoq; libro (ni falleretur) quinto dicit Burrorum mentionem facere cum inquit ad Muſam.

Sic Burrus cito ſentiat parentem.

Cuius carminis Interprętes aiunt Cornelium Tacitum

Burri cuiuſdam etiam Memoriam comendauiſſe. Hæc di-
cta obiter etiam ſunto; vt Intelligant Inſubres hoc eſt Me
diolanenſes eſſe ſe cum antiquitatis, tũ Ingenij gloria per-
celebres. Locus hic etiam me admonet vt non poſſimus et
nos doctiſſimorum hominum ſententiæ non aquieſcere.
Qui. C. Plinium Naturæ ſcriptorẽ Veronę pręclaræ alio-
qui et antiquiſſimæ vrbi non eſſe natum; Sed in Nouoco-
mo; aut potius in Inſubribus. Faciunt ad horum opinionẽ
Memoriolæ Pliniorum penè Innumeræ; quæ paſſim Me-
diolani, et per oppida, vicóſq; Inſubrum viatoribus ſunt
obuiæ. Singulis etiam fermè diebus adeo Pliniorum monu-
menta priſca effodiuntur inter Inſubres vt ſit penè Im-
pium, cum tot Pliniorum nomina ſaxis Inciſa paſſim re-
periantur; Plinium ipſum ad Inſubres nõ, pertinère. Nũc
in patriam redeo.

C. Plinius aut Nouocomẽſis aut Mediol.

Paulo vltra Caſtillionum ad Valliculæ Ingreſſum quę
in vallem Aræ Cæſaris; vel Hiſarcorum ducit collis
obijcitur; In cuius Vertice vicus ſitus eſt; cui Malenato
nomen eſt, Latomijs non contemnendis Inſignis. Collis ipſe
aggeris effigiem oſtentans Valli opponitur. Huius radices
radit Orona uorticoſus amnis. Qui duobus millibus paſs.
à fontibus fluẽs vagus, vadoſúſq; labitur. Collectis mox
In vnum aquis Vallis faucibus ita cóarctatur; vt hoc

Latomię.

Orona fl.

in loco nequaquam uadari poſsit ob aquarum periculoſam pernicitatem. Maiores noſtri Inſubres ob publicum Commodum flumen ponte coniunxerunt. in Cuius arcui dum In fluminis ripa ego; et Nicolaus Caſtillioneus equis Inſederemus peruetuſtam ſilici inſculptam inſcriptionẽ animaduertimus: quę tametſi Interpr<u>e</u>tationem non admittat gratiam tamen illam antiquam non nullæ literarum notæ præſe ferebant. Porró crebris fluuij Illuuionibus; et pluuiarum procellis plurima ex parte abolita Inſcriptio eſt. Non potuimus non amanter dolêre opus ipſum cum authoris nomine ferè conſumptum: Et ſi non pontibus modo, ſed urbibus quoq; et regnis florentibus ſimile excidiũ eueniſse legerimus. Hæc habuimus quę de Inſubrum Gallorum antiquis ſedibus ſcriberemus. Quod ſi opinioni ſatis tuæ minus factum fuerit; aut ſi quid errati occurret; uel perperam dicti; tui fuerit muneris Lector optime clementius ignoſcere: hocq; te facturum pręſertim confidimus ſi cogitabis quanta ſit difficultas exoletis ſplendorem; nouis authoritatẽ uillibus gratiam addere. Ex uetuſtioribus qui hæc aperuerit, fuit nemo: Plinius, et eo prior Strabo ueluti Canes nilotici uix Indicata urbe Metropolitana diffugiunt: Nouariæ ne quidem meminit Strabo: celebrauit tamen Aſcram uicum uilliſsimum et

Strabo.
Plinius.

Nouaria.

Hippocrenen fontẽ. Sed quid ego græcos Inſimulo? Pomponius Mela; et Solinus; apud quos Apinę ſunt et Tricæ (vt iam dictum eſt) Mediolanum; vrbem toto orbe celeberrimam; et Lumen Italicarum vrbium ſcilẽtio æterno Inuoluerunt. Hæc res effecit vt cum ruſticarer Vindemiarum tempore; et exhilarandi animi gratia eam Inſubrũ regionem; quę ad Alpes vergit perluſtraßem; hec quantu lacunęꝫ ſunt; annotarim; nulla captandæ gloriolæ aura; aut Iactandi Ingenij vires mei; quę nullæ ſunt gratia; Scito igitur hæc à me tantum congeſta fuiſſe; vel vt elegantiora Ingenia ad id operis excitarem; vel vt alijs ſcribendi anſam pararem. Turpe .n. Fore arbitrabar vt ſedes earum gentium; quę vniuerſo poſt euerſam vrbẽ Romanam Orbi fuêre terrori, prorſus Ignorarentur. At non defuerit aliquis; qui dicet Fortaße; quid eſt cur ita à Gallis origines Iactes Inſubrum: cum et Germani varijs temporibus veſtri fuerint authores? Scimus in Romani Imperij occaſu non mõ Italiam, Sed Hiſpanias, et africam; Ciſalpinam pręſertim Galliam Barbaricæ libidini patuiſſe: nihilqꝫ propterea referre à Gallis ipſis; an à Gothis; vel Longobardis germanica ferocitate ferocioribus nobis ſint ſecunda Incunabula: cum verè Romanus is ſit (vt à Romanis exordiamur) qui Romanorum artes; ſtudia;

Peroratio.

Gotthi.
Longobardi.

et mores tenet. Authorum veró nomina è quibus Topographia hęc noſtra emanauit ex antiquis fermè nulla sũt cum de Gallorum aduerſus Hetruſcos In Ciſalpina Gallia primó nullus; quem hactenus viderim; author ſcripſit: nec tum erant fortaßе latinæ literæ. Hetruſci veró ipſi quorum opes ante Romanorum arma terra mariq; ſupero; et Infero latè vt Liuius refert, patuere: non modo rerũ ſuarũ; et geſtorũ hiſtoriam poſteris nõ reliquerunt: Sed nec literarum ſæculi ſui Caracteres; quorũ reliquiæ adhuc apud nos extant; Interpretationem admittunt. Qui tamen noſtris rebus lucis aliquid attulêre; græci magis quam latini fuêre: hosq; ſequuti ſumus Polybium ſcilicet Scipionis Africani pręceptorem; Trogum; et Plutarchum. T. Liuius nomini Gallico; tametſi ipſe Gallus extiterit; plus æquo iniquus eſt. Vtinamq; tam diligẽtior (vt ipſum decebat hiſtoriam ſcribentem) fuißet in ijs exquirendis; quę in Ciſalpina Gallia oppreſſis Indigenis Hetruſci geßere; et quid Galli tumultus in Hetruſcos excitarint; Duce Belloueſo; quam eorum gloriæ; et rebus geſtis fuit Infenſus. Memoriæ hæc æquiore animo (adſit verbo venia) græci quam latini prodidere. Ipſe autem ſub nube decadis primę libro quinto Gallorum tranſitum cis alpes et mox in Italiam atteſtatur ſe ab alijs accepiße: neq;

cõtendit tum primam Gallorum profectionem in Italiam fuiſſe:Sed continentem de eis ſic eſſe memoriam. Fuere.n. Galli ante Tarquinium regem Romanis Incogniti:cum regionum fines;et imperium nondum dilataſſent:et ante primum contra Gallos bellum;(tametſi eorũ nomen ad Romanos deueniſſet)nulla tamen prorſus cognitio eis erat. Quando primum in Italiam ex vlteriori Gallia proruperint:eóq; minus Alpium noticiam habuere. De his vero quę a'recentioribus nonnullis paſſim pro hiſtorijs circumferuntur; quorum nomina modeſtiæ gratia ſubticemus;Bone Deus;quę figmenta;quę deliramenta;quæ mera ſomnia? Sanè quę ante Romanorum Incunabula in Gallia Ciſalpina;et Italia poſt primam Gallorum irruptionem citra alpeis;eóq; magis regnantibus citra Apenninum Hetruſcis tanta obliuione obducta ſunt;ut locorum;et populorum nomina ſimul Interierint.Itaq; eorum geſta prorſus ignorantur.Lectum eſt ab Hetruſcis hoc in noſtro tractu vrbeis duodecim conditas eſſe; Quis harum nomina mihi recenſcebit? Quid? quod et Alpinæ gentes que A.C. Plinio rerum antiquarum authore diligentiſſimo enumerantur;à nullo quem ego Sciam;certo recognitæ ſunt. Interiere cum populis et populorum nomina paucis exceptis quorum vel Calamitates;vel virtutes ſcriptorum di-

Vrbes.XII.ab Hetruſcis in Ciſalpina Gallia cõditæ. Plinius.

ſigentia æternitati conſecratas ab obliuione vindicauit. In Alpibus ſiquidem quæ verſo ad Italiam pectore Hauſtrum ſpectant Plinius populos enumerans ab Auguſto Cæſare deuictos, hos ſigillatim recto ordine proprys nominibus deſcribit: Triumpilinos, Camunos, Vennones, Vēnonetes, Hiſarcos, Breunos, Naunes, et Focunates. Triumpilini, qui primi ab Ipſo recenſentur; à pleriſq; et quidem doctiſsimis viris pro Euganeorum reliquiys habētur: qui iuxta Larium Lacum olim habitarunt. Quorum regio Vallemtellinam, quę et Volturena à Catone dicitur, attingit. Horúmq; oppida eſſe pręcipua opinantur Grauedona: ſiue Glebedona, Glarea, Suricum, Doncum, et Muſſium vnícoq; nomine Triplebem vocant; hácq; nominis ſimilitudine ducti Triumpilinos dixere. Sed cum Camuni populi à Plinio poſt Triumpilinos recto ordine numerētur: veriſimiléq;. ſit authorem tam diligentiſsimum pręposterè populos hos non deſcripſiſſe: Exiſtimarim magis ipſe Triumpilinos eos eſſe, qui vallem cui Triumpię nomen eſt, inhabitant. Quæ quidem Vallis iuxta Pliny deſcriptionem Camunorum valli proximè inhęret. At Camuni ipſi haud dubiè Camonicam vallē vulgo dictam, per quam ollius amnis ex ſebuno Lacu labitur, Incolunt: Camuli pro Camunis apud Strabonem leguntur. Vennones populi

Triumpilini. Camuni. Vennones. Vennonetes. Hisarci. Breuni. Naunes vel gaunes. Focunates. Euganeorum reliquię. Vallis Tellina. Volturena. Grauedonona. Glarea. Suricum. Doncum. Mussum. Triumpilini. Triumpia vallis. Caminni. Camonica vallis. Ollius amnis. Sebunus Lacus.

Vennones. hos ſequuntur, quos Strabo Lib. IIII. Rhetiæ populos vult eſſe apud venuſtam Vallem ſitos. Cuius ſententiæ et ipſe Plinius aſtipulatur dicens Rhetorum gentes eas ortum Rheni fluminis tenere. Cuius quidem rei maxima nos ſæpe detinuit admiratio, qua nam videlicet ratione Plinius. Vennones Inter Alpinas gẽtes ad oram Italiæ, è regioneq; eoſdem In ſeptentrionem ad Rhetos ſpectare aſſeruerit. Ex recentioribus ſunt qui exiſtiment eos eſſe Vennones, qui hodie Hengadini vocitantur. apud quos Aenus fluuius ex Iulijs alpibus ortum ducens per Curienſem diœceſim Aeni pontem vulgò Iſpruch prẹterluit. Nobis verò huiuſce rei cauſſa ea eſſe videtur: quam et Plinius nõ Ignorauit Vennones videlicet ipſos olim ad Alpes vſq; Tridentinorum latè patuiſſe, meritóq; Plinium eoſdem populos ad Rhetiẹ et Italiæ oras collocaſſe: Cũ tamen vnus Idemq; populus omnino eſſet. Idem quoq; et de Leopontijs legimus, qui inter Heluetios, Sedunos, Salaſſos; Inſubres; et Rhetos ſiti vltra, citraq; Alpium iuga Inter adiacentes valles habitant. Ad Vennonetes tranſeo, quos affirmare non auſim eos eſſe, qui Ventonini primo; mox Vatellini ſunt nuncupati neq; nos mouent Catonis Origines illẹ que vt diximus ſuſpecte ſunt latinis auribus. Qui uolturenam vallem ipſam appellat cuius nominis nec Pli-

Hengadini.
Aenus fluui⁹.
Aeni pons Iſpruch.
Tridentini.
Lepontii.
Heluetii.
Seduni.
Salaſſi.
Inſubres.
Venonetes.
Ventonini.
Valtellini.

nius ipſe vſquam meminerit; magis Conſentaneum igitur erit exiſtimare venonctes eoſdem fuiſſe et volturenos Cum eorum regio arboriente Vennonibus adhęreat; à meridie Camunos; et Triumpilinos habeat. Hiſarci populi Lacum Lucanum attingunt, quorum oppida ſunt Hiſarcum vel Hiſarſum vt nunc dicunt; Pſaltrium; et Arciſate: nec eorum ſententia nobis ſatis arridet; qui Meſaucos populos pro Hiſarcis legendos eſſe apud Plinium putant; quorum ſedes hodie Meſochi Vallis ſiue Myſochi nominatur. Breuni paucis ferè mutatis et adiectis literis antiquum quoq; nomen ſeruantes Bregnij dicuntur inter Leopōtios Leuentinos; et Meſochi Vallē ſiti. Naunes (vt diximus) haud dubio pro Gaunis apud Plinium leguntur. Hi partē alteram Lucani Lacus ad pōtē amnis Triſiæ; et prępterea Vallē totam Gannę nūcupatā in Vallexitū uſq; occupant Nouiſſimi ſunt horū populorū Focunates. Qui quo nam in Alpiū latere, aut Valliū Angulo habitarint hactenus quod ipſe ſciam; ignoratur. Nō deſunt tamē, qui diligētius alpiū Intima perſcrutati ſunt; à quibus hi populi collocantur in ea valle; cui Maggiæ nomen eſt iuxta Leopontios hę gentes ergo recta ad Alpes ſummas; et ad eam partem quę ad ortum Rhodani è regione vergunt; ſpectarent. Hæc de populis; quos Inalpinos Plinius appellat; hactenus dicta

Hiſarci.
Pſaltriū opp.
Arciſate.
Meſauci pop.

Breuni.
Bregnii.
Leopontii.
Leuentini.
Gannes.
Pons Triſię.

Ganne Vallis.
Focunates.

ſufficiant: Id autem à nobis libentiore animo factum eſt; vt Intelligas Lector optime; quàm minimam nobis Alpinorum populorum cognitionem veteres reliquerint.

Cæterum quia cum Plinio ſemper Ingenui animi eſſe duximus; per quem profecerimus; liberè profiteri: viſum eſt hac In parte tribus præcipuè authoribus huius noſtri laboris primas Laudum partes adſcribere. ANDREAE Videlicet ALCIATO Incomparabilis et candoris; et eruditionis viro: qui primus vetuſtiora nobis hoc in negocio nomina in hanc vſq; diem obſoleta; et Incognita in Lucem reuocauit. Poſt Alciatum Gaudentio Merulæ; qui felici pollens Ingenio; et doctrina ſingulari Ciſalpinam Galliam omnem lõga obliuione ferè ſepultam; Viuam reddidit. Tertiæ merito debẽtur Henrico Glareano; Ioachimo Vadiano et Aegidio Tſchudio; quos tamẽ domi; quàm foris diligentiores arbitror. Horum exemplo plurimi (vt audio) loca propria perluſtrabunt; et ſingula diligentius cõtemplabuntur: vt et regionum; et populorũ nomina quomodo Interierint; planè nobis fiant cognita.

Et quoniam quandoq; bonus (vt inquit ille) dormitat Homerus; et cum non omnia poſſumus omnes; tantóq; magis vni nõ datũ eſt ſcire omnia; horũ nouiſſimus accedo: qui locos ab ijs prętermiſſos; vel Intellectos perperam hoc li

bello collegi ſperans ſcilicet facturum me poſteritati opere precium cum diligentius hunc ordinem inſpexerit; nō tam ab hiſtoricis quàm à coniecturis verisimilibus; Lapidum Inſcriptionibus; et accolarum obſeruatione deductum. Vſus ſum porrò hac In re exactiſſimo Nicolai Caſtillionei Legum Interpretis; et Ambroſij Calimeri cōſilio. Qui in medijs (vt ita dicam) Inſubrum viſceribus nati; et educati acri eorum Ingenij acumine omnia exactiſſimè perluſtrarunt: et ex ruinarum priſcarum veſtigijs: recentiorumq; nominum Interpretatione pleraq; nobis tradiderūt. Poterūt Igitur huiuſmodi delitiarū ſtudioſi tametſi Leuē preſtiterimus operam; hiſce noſtris lucubratiuunculis ſatis adiuuari. Quando (vt inquit Fabius) cōtinuò in motu omnia videantur: nihilq; dū viuimus; quieſcit. Alia ſiquidem pereunt: et alia quotidie in lucem prodeunt. Forte autem ita auguramur; Continget enim vt ex recentioribus politiſſimū aliquod Ingenium aliqua huius generis antiquariorū certiora in ſtudioſorū gratiam effodiat: diligentioréq; cura ad exemplum noſtrū: quod ad patrie noſtræ et DIGNITATEM et antiquitatem pertinêre videbitur libro ſuo ſit additurus.

LAVS DEO OPTIMO MAX. DEI PARAEQ; VIRGINI;

Bonauentura Caſtillioneus Ioanni Baptiſtæ Spetiano Cæſareo Senatori, et Primario Iuſtitiæ Prefecto viro Doctiſſimo et Integerrimo. S. D.

Occelum.

OCcelum oppidum; Cuius Cęſar primo Commentariorum meminit (vt ingenue fatear) ex plurimis vnus aliquando exiſtimaui eſſe; quod Ptolomeus Oſſellam inter lepõtios Libro Tertio vocat: Mouebar nõ tam cognatione nominis; quàm Cæſarianis verbis. Qui eo in libro ait: Tres legiones quę circum Aquileiam hyemabant ex hibernis educit: et qua proximum iter erat; per Alpeis in vlteriorem Galliam ire contendit. Cum itaq; Cęſar ex Aquileia Carnorum; legiones moueret proximum illi Iter nullum eſſe debuerat vt in Gallias proficiſceretur; quam per Alpeis Lepontias; quę proximiores Aquileię eſſent quàm Graię peninę aut cottię: et. n. ſi iter ipſum recte computetur; veriſimile eſt Cęſarem ab Aquileia in Inſubres; inde breuiſſimo traiectu Lacus verbani per Agones oſcellam et vallem veterem de quibus diximus; ſuperato Sempronij Monte; per quem in ſedunos iter eſt; legiones eas in gallias traduxiſſe. Neq; defuere qui noſtram hanc imo quàm plurium doctiſſimorũ ſeculi noſtri ſententiam Improbarunt. Qui per alpeis graias vbi nunc Tarantaſiæ Metropolis reliquię viſuntur cum legionibus ipſis iter fe-

ciſſe volunt;Hoc maxime argumento freti; quòd Cęſari Alpeis ſuperanti Occurrerint Caturiges; Garocelli et Ceutrones; populi haud dubie huiuſmodi Alpium iuga incolentes;Qui locis ſuperioribus occupatis exercitum itinere prohibere conarentur:Cognomentóq; Nominis oppidi Ocelli ad Chielanum vicum haud Longe ab Auguſta Pretoria Sallaſſorum oculos adiecere quem ocelum omnino eſſe affirmant.Ego uero tametſi authoritati tantorum virorum tum maximè eorum; quorum opera et ſtudio plurima vetuſtatum nomina obſoleta fęliciter in Lucem ſunt prolata aduerſari nolim,ſed ea tantum cauſa vt quę veritati Conſona ſunt tuear; quid et ipſe nouiſſimus de oppido ipſo ſentiam veriſimili coniectura rationibúsq; In medium afferre conabor.In primiſq; doctiſſimi Glareani et diligentiſſimi Tſchudij Heluetiorum ſententiam ſequor;Qui Ocelum Cuius Cęſar meminit non inter Lepōtios,eóq; minus apud ſalaſſos,ſed iuxta minorem Duriam fluuium in Coctijs alpibus Locant:Amnis hic a Genebro monte(vulgo dicto)qui coctijs alpibus adſcribitur ortum ducens Ours oppidulũ(vt Itali vocant) attingit;Galli mutata.R.in.L.litera nō ours ſed Oulx nūcupant.Dictio ipſa omnino Celtica,haud dubie oculum ſonat,quam vt pleraſq; alias ex Celticis more ſuo Latinas

Chielanum opp.

Duria fl.

Ours opp.

Oulx.

Cęſar fecit. vicus ipſe ours vel oulx; Venienti in Citeriorem Galliam ex Ebrodunis vulgo Ambrun; per Brigantios Hodie Brianſon; primus ſe offert: Loci Situs cũ Oceſlo Cęſaris Conuenit; qui Citerioris prouincię extremum oppidum eſſe vult. Quę quidem ſententia cum chieſano vico Salaſſorum minimè quadrat; pleraq; et enim poſt Chieſanum ad Alpeis vſq; Graias Oppida et municipia et quidem antiquiſſima numerantur; vt meritò extremum Citerioris prouinciæ oppidum iuxta Cæſaris ſententiam exiſtimari recte non poſſit. Poſt Oulx ſeu Ourx Amnis ipſe Durias minor Scingomagum vicum ambit (vulgo vt nobis videtur) ſeiuſianam vel Suſanam; Indeq; Seguſium vrbem alluẽs ortum verſus apud Auguſtam Taurinorum Paulo poſt in padum dilabitur.

Ebroduni. Brigantii.

Scingomagus uicus. Seguſium. Auguſta. Taurinorum.

Oppidi igitur nomenclatura quę magis ad Ocelum de quo Cęſar; quam ad Chieſanum alludit; et quod Locus hic extremus ſit Citerioris Prouincię; Tũ; quod Cęſar inde ideſt ab ocelo; in fines Vocuntiorum vlterioris Gallię peruenerit; hæc facilè arguunt. V. ipſas legiones per huiuſmodi alpes; non autem per graias a Cæſare traiectas. Vocuntios Ptolomeus inter Iſaram et Rhodanum allobrogibus uicinos ad Orientẽ deſcribit. Raymondus Marlianus Doctus idem et diligentiſſimus; vbi nunc Vaſatium

Vocuntii. Raymondus Marlianus. Vaſatiũ opp.

Delphinatus oppidum ſitum eſt, Vocũtios Locat. Inter familiares Ciceronis Epiſtolas illa Planci quę incipit Antonius Idibus maiis ad forum Iulii cum primis copiis venit uocontiorũ meminit: in eadem epiſtola legitur. Ventidius ſpatio Bidui abeſt ab eo. Item: Lepidus ad forum Vocõtii: qui Locus a foro Iulii. IIII. &. XX. Milia paſſus abeſt. Cũ vero Plãcus dum hęc ſcriberet alio in loco teſtetur ſe in Ciuerone oppido allobrogum vltra Iſaram cõſediſſe: procul Dubio hodie Chiamueri: facile colligi poteſt forum vocuntiorum in quo Lepidus conſederat inter Ciueronem et forum Iulii narbonenſis Prouintiæ vulgò Frigiu cõſtitutum fuiſſe: a quo ſi Planco teſte forum vocuntiorũ. XXIIII. Millibus paſſuũ abeſt, abſurdum omnino Cæſari fuiſſet per alpes graias Legiones traduxiſſe, et ab eis in meridiem, fines vocontiorum attingere, Qui per ceutrones Breuiori admodum itinere ad arctum: in Sebuſianos ad quos iter dirigebat: peruenire valuiſſet. Vocontii igitur vt dictum eſt: Ptolomeo Teſte quod & Cęſar innuere videtur: inter Iſaram & Druentiam flumina quę in Rhodanum exonerant Locati olim fuerunt. Et qui per alpes graias ideſt per Tarentaſiam in vlteriorem Galliam proficiſcuntur: Iſarę fluenta vix attingunt: nemo ideo luculentius clariuſq; Cęſare tranſitum ipſum deſcribere poteſt: Qui inde a Vocontiorum finibus mouens in allobroges peruenit: et ab allobrogibus in Sebuſianos populos: vltra Rhodanum ſupra Lugdunum: Lacum Lemanum ad ortum pertingentes: vulgo Pays de Bourg in Breſſa: nuncupatos: a quibus (vt exiſtimo) Sabaudiæ Principes ꝙ populis ipſis primo Imperitauerint: non autem a vadis ſabatiis: aut a Salutienſibus (vt nonnulli volunt) nomen ſortitos facile Crediderim: Nõ oportuiſſet inquam Cæſari in vocontiorum fines perueniſſe. Indeq; per allobroges: vt in Sebuſianos proficiſceretur: ſi (vt Doctioribus noſtris placet) eius tranſitus per ocelum oppidum ideſt Chielanum: et per alpes graias in vlteriorem Galliam fuiſſet: Breuiori et enim Itinere vt pote Bidui tãtum ſpacio a graiis alpibus Cæſar diſcedens: in Sebuſianos iter conficere potuiſſet: abſq; eo ꝙ Allobroges: eoq; minus Vocontiorum fines attigiſſet. Perinde ſiquidem Cęſar feciſſet: ac ſi quiſpiam a Mediolano Auguſtam Pretoriam petiturus Dhertonam Primo mox ſtatilienſium fines ingreſſus: albam Liguſticam & Auguſtam Taurinorum adiret. Vale vir doctiſſime.

Forum vocũtiorum. Ciuero. opp. Iſara fl. Chiamueri. Forum Iulii. Frigiu vulgo. Sebuſiãi pop. Iſara fl. Druentia fl. Sabaudia. Vada ſabatia.

A

Aemilius Scaurus. pag. 9
Albutii. pag. 17
Arnus fl. pag. 32
Albizatum. pag. 32
Arnus tuſcia. pag. 32
Andreas Alciatus. pag. 36.24.45.
Auguſta Pretoria. pag. 40
Angleria. pag. 41
Anglus hectoris filius. pag. 41
Ad glaream verbani. pag. 42
Arx Anglerie. pag. 42
Adonidis prata. pag. 45
Allona oppidum. pag. 49
Arona. pag. 49
Alciati Epiſtola. pag. 52
Aquila anguem ferens. pag. 54
Artemidorus. pag. 54
Atila. pag. 54
Anſpert⁹ Eps Mediolani. pag. 54
Actiacum opp. pag. 60
Amphictiones. pag. 60
Actium epiri. pag. 60
Auguſtus Cæſar. pag. 60
Ambracium mare. pag. 61
Aegidius Tſchudius. pag. 69
Agones populi. pag. 69
Araris fluuius. pag. 81
Aetuates pop. pag. 82
Adula mons. pag. 82
Arelate.
Auri fodinę. pag. 96
Ambroſius Calimerus. pag. 97
Arciſate opp. pag. 99.105
Ara Cæſaris. pag. 99
Auguſt⁹ dictus mercuri⁹. pag. 100
Aurelius Albutius. pag. 107
Adagium de apinis. pag. 113
Anaximenes. pag. 114

B

Boii pop. pag. 6
Brennus pag. 11
Bellouesſus. pag. 12
Beroſus. pag. 13
Bergomum. pag. 14
Butii. pag. 17
Bellum inter vicecomites & Turredanos. pag. 28
Buſtum arſium. pag. 30
Buſtaccium. pag. 30
Biſnatum opp. pag. 36
Benacus Lacus. pag. 43
Bernardus zenalius. pag. 47
Buguciacus pagus. pag. 63
Boſſiorum familia. pag. 63
Beſumtium ſequanorũ. pag. 80.81
Beſutium opp. pag. 82.95
Beſutiorum familia. pag. 82
Burgondiones. pag. 82
Biterra. pag. 87
Brebium opp. pag. 91
Bellinzona. pag. 95
Breuni pop. pag. 94.95
Benedictus iouius. pag. 117
Belaſium. pag. 118
Bilacum. pag. 118

C

Cenomani. pag. 6
Cluſium. pag. 7
Cato a plinio defenſus. pag. 11
Comum. pag. 14
Cariate opp. pag. 16
Caſtrum inſubrum. pag. 16
Caſtri inſubrum Ditio. pag. 20
Caſtri inſubrum arces. pag. 20
Calphurnii. pag. 20
Caphurii. pag. 20
Caſtri inſubrum euerſio. pag. 23
Carnutum. pag. 26
Carnagum. pag. 26
Corbetta. pag. 30
Crena pagus. pag. 32
Caidatum opp. pag. 36
Caſtillionum opp. pag. 49
Caſtillionum dirutum. pag. 50
Caſtrum ſtilliconis. pag. 54
Colles briantei. pag. 62
Cactiacum villula. pag. 62
Cimbrorum vicus. pag. 66
Cimbri. pag. 66
Candium. pag. 66
Chielanum opp. pag. 131

Caſtra mariana. pag. 66
Cymbri captiui. pag. 66
Camarianum opp. pag. 68
Candia. pag. 68
Coloniola. pag. 86
Capitolinus. pag. 87
Culmen oceli. pag. 94
Cottarum familia. pag. 95
Caput Lacus. pag. 96
Cominiorum familia. pag. 102
Cor. Tacitus. pag. 102
Curtiorum familia. pag. 104
Cliuium vicus. pag. 107
Campilionum. pag. 115
Campionum opp. pag. 115

D

Delphi. pag. 12
Derthona. pag. 40
Dauerii vicus. pag. 65
Domoſſula. pag. 68
Dubis fluuius. pag. 81
Decumani. pag. 87
Deſcriptio Lucani Lac⁹. pag. 112
Duria fl. pag. 131

E

Eganes pop. pag. 6
Eridanus fl. pag. 10
Error de ſummis alpibus. pag. 80
Equorum ſtabula. pag. 110
Eupilis Lacus. pag. 113
Eccleſiaſtes. pag. 114

F

Federicus rubrobarbus. pag. 55
Fonteius capito conſul. pag. 25
Florentia. pag. 32
Flauiani. pag. 103
Fabrorum præfectus. pag. 109
Franciſcus Sfondratus. pag. 118

G

Galliæ Ciſalpina. pag. 5
Galloru͂ Ciſalpinorum priſci mores. pag. 7
Gallie Ciſalpinæ laudes. pag. 9
Gallogræci. pag. 11
Gallatæ. pag. 11
Gallareatum opp. pag. 27
Gallareati euerſio. pag. 27
Gaudentius Merula. pag. 31
Giuiratus Lacus. pag. 55.
Grai alpes. pag. 69
Genua vrbs. pag. 69
Gotthi. pag. 80
Ganne vallis. pag. 96
Germiniacum opp. pag. 86
Geminus Lacus. pag. 96
Gemina legio. pag. 102
Galbiana legio. pag. 103
Gallis Inſubribus fui.) Cura Eternitatis. pag. 110
Generoſus mons. pag. 112
Gauni pop. pag. 116
Gotthi. pag. 112

H

Hetruſci fuſi a Gallis. pag. 6
Hetruſci expulſi. pag. 7
Hieracium opp. pag. 32
Haſta. pag. 40
Hipporhedia. pag. 40
Homerus. pag. 54
Horatius. pag. 64
Hermes ſtampa. pag. 64
Hiſarci populi. pag. 107
Hieronymus Brebia. pag. 92

I

Inſubres. pag. 6
Inſubrum tractus. pag. 7
Inſubrum regio. pag. 9
Inſubrium. pag. 15
Io. Alouiſius vicecomes. pag. 34
Io. archiepiſcopus viceco. pag. 42
Io. Iacobus Albutius. pag. 107
Io. Antonius Caſtillione⁹ Gallorꝝ regis Phyſic⁹. pag. 113

L

Longobardi. pag. V
Longobardia. pag. 5
Laii pag. 6
Libitii. pag. 6
Lebetii. pag. 6
Lebui. pag. 6
Litere Hetruſce. pag. 20
Larius Lacus. pag. 43
Legio. IIII. Scytica. pag. 57

Larte opp. pag. 61
Lomatium. pag. 62
Lugdunum. pag. 69
Lemanus Lacus. pag. 69
Legiunum opp. pag. 86
Lauenus portus. pag. 87
Lepontii. pag. 94
Lucumonus mons. pag. 94
Louinium opp. pag. 96
Luteuius. pag. 106
Lucanus Lacus. pag. 112.116
Lacus Puſiani. pag. 113
Lamatium. pag. 113
Licini forum. pag. 113
Lucanum opp. pag. 116
Lacunum opp. pag. 116
Latomie. pag. 120
Longobardi. pag. 122

M

Mõtes a Gallis habitati. pag. 8
Mediolanium. pag. 10
Mediolani plura nomia. pag. 11
Methaſtenes. pag. 13
Mediolanum. pag. 15
Medus. pag. 15
Maniconda regina pag. 16
Moraſentium opp. pag. 55
Moraſentium opp. pag. 62
Mons robius. pag. 65
Mark. pag. 65
Markallum opp. pag. 65
Mediolani euerſio. pag. 81
Monatius Lacus. pag. 84
Monas Eṗs Mediolani. pag. 85
Monatius vicus. pag. 85
Minerue Tẽplũ Brebiæ. pag. 81
Meſus fluuius. pag. 94
Mons Santi Gothardi. pag. 94
Mons Santi Bernardini pag. 94
Mons Santi Bernabe pag. 94
Mercurius Lacuũ deus pag. 105
Mainus Moccionus pag. 106
Mindricius mons pag. 112
Mira aquarum illuuio pag. 115

N

Nouaria. pag. 27
Nouellii. pag. 32
Nicolaus Caſtillioneus romanus cognomẽto. pag. 50
Nicolaus Caſtil. I. Con. pag. 52.100
Nouocomenſes. pag. 60
Nicea vrbs. pag. 61
Narbo vrbs. pag. 87

O

Ombro fl. pag. 10
Orona fl. pag. 10.20
Olonum. pag. 15
Orobii pop. pag. 15
Orobiorũ incerta origo. pag. 15
Oggiona. pag. 32
Octauius. pag. 63
Oſſela opp. pag. 68
Orona fl. pag. 120

P

Padoa. pag. 9
Paduſa. pag. 9
Padus. pag. 10
Paulus Apoſtolus. pag. 12
Plinius. pag. 13.94
Picta curia. pag. 30
Polibii error. pag. 44
Petronius. pag. 52
Pays de vuant. pag. 81
Prima vallis in ordine. pag. 95
Portus Lucani Lacus. pag. 96
Prolitia opp. pag. 112

Q

Quare Lacus maior. pag. 44
Quartani milites. pag. 87
Quinquatrii. pag. 91
Quinq; vallis. pag. 95
Quarta vallis. pag. 96
Quinta vallis. pag. 96

R

Roma a Gallis capta. pag. 7

S

Senones Galli. pag. 6
Seno gallia. pag. 6
S. Columbani opp. pag. 10
Seprii caſtrum. pag. 15
Seuerus Imperator. pag. 15
Subrium. pag. 16
Seprium. pag. 16
Seurium. pag. 16
Seprii caſtri antiqua ma-

gnificentia. pag. 19
Sex.Calendas opp. pag. 36
Stationes militum rom.
in Inſubribus. pag. 40
Summe alpes. pag. 42
Sentiorum familia. pag. 55.59
Seſites fl. pag. 66
Sex Myriades cymbrorũ. pag. 66
Seduni. pag. 69
Sempronii Mons. pag. 80
Septumani. pag. 87
S.Gotardi mons. pag. 84
S.Bernardini. pag. 94
S.Bernabę mons. pag. 94
Sequani pop. pag. 95
Secunda vallis in ordine. pag. 95
Stabula gallorum. pag. 107
Stabium. pag. 107.110

T

Treuiri pop. pag. 12
Tractus ruinarũ plenus. pag. 18
Turbinis Caſtrum. pag. 20
Tradate. pag. 47
Thealdus Caſtillioneus
archiepſ Medlolani. pag. 49
Trophea Auguſti. pag. 61
Tauius. pag. 63
Turderia Collis. pag. 66
Ticinus fl. pag. 66.68
Triſſia fl. pag. 67
Theutones. pag. 67
T.Liuii error. pag. 67.68
Ternatus vicus. pag. 84
Ternatus lacus. pag. 84
Tertia ualis in ordine. pag. 95
Triſſia fl. pag. 96
T.Liuius arguitur. pag. 103
Therme Herculee. pag. 103
Templũ diui laurentii pag. 103
Triuultiorum familia. pag. 113

V

Veneti. pag. 6
Verona. pag. 14
Vicus Seprii pag. 19
Vallicula arni fl. pag. 32
Verbanus Lacus. pag. 43.106
Veneris agonalia. pag. 43
Venegona Caſtella. pag. 44
Villa Franca. pag. 44
Vogonia opp. pag. 61
Vetus fl. pag. 69
Vallis vetus. pag. 80
Vicus varonis. pag. 93
Var etina regio. pag. 93
Vallium exitus. pag. 93
Variſium opp. pag. 93
Vallis leuentina. pag. 94.69
Vallis breunia. pag. 94
Vallis cuuia. pag. 95
Vallis gaunæ. pag. 96
Vigluuium opp. pag. 109
Vicus cliuii. pag. 109

Cũ Nulla Diligentia officinæ errores euincere potuerit Mẽdas quę eius culpa acciderũt ne lectorem remorẽtur caſtigandas duximus lector. Sic legito.

Pagina	Linea	
4	Quod non legitur	
32	tiam	Quendam
69	pes Graię	Ceutronum
80	olim	Germanicam
80	dionum	a Gothis
97	tibus	Nouocomenſi
104	TRI	GvbiD
115	terrę	motu
117	lebratiſſimus	Benedictus
118	omiſerim	Sfondratus

IOANNES ANTONIVS CASTILLIONEVS
MEDIOLANI EXCVDEBAT.

SPECIAL 85-B
13665

GETTY CENTER LIBRARY